

ตัวอย่างการบรรลุมรรค

1.) อุปติสสะมาณพ	หน้า	2
2.) พระสารีบุตร	หน้า	3
3.) ปิงคียมาณพ	หน้า	8
4.) พระวักกิลิ (ผู้หลุดพ้นด้วยศรัทธา)	หน้า	10
5.) พระวักกิลิ (อีกรูปหนึ่ง)	หน้า	11
6.) พระโสณะ	หน้า	16
7.) พระปัญจวัคคีย์	หน้า	21
8.) ยสกุลบุตร	หน้า	25
9.) ขฎิล 3 ฟัน	หน้า	30
10.) พระอนุรุทธะ	หน้า	32
11.) พระโมคคัลลานะ	หน้า	33

อุปติสสะมาณพ

ย่อความจากพระไตรปิฎก : พระวินัยปิฎก เล่ม 4 มหาวรรค ภาค 1มหาขันธกะ

เรื่องพระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะบรรพชา

[๖๔] ก็โดยสมัยนั้นแล สญชัยปริพาชก (เจ้าลัทธิฯ หนึ่ง - ธัมมโชติ) อาศัยอยู่ในพระนครราชคฤห์ พร้อมด้วยปริพาชกบริษัทหมู่ใหญ่ จำนวน ๒๕๐ คน. ก็ครั้งนั้น อุปติสสะมาณพประพฤติพรหมจรรย์ อยู่ในสำนักสญชัยปริพาชก.

ขณะนั้นเป็นเวลาเช้า ท่านพระอัสสชิ (หนึ่งในห้าปัญจวัคคีย์ - ธัมมโชติ) นุ่งอันตรวาสก (สบง, ผ้าถุง - ธัมมโชติ) แล้วถือบาตร จีวร เข้าไปบิณฑบาตยังพระนครราชคฤห์ มีมรรยาท้าวไป ถอยกลับ แลเหลียว คู้แขนเหยียดแขน นำเลื่อมใส มีนัยน์ตาทอดลง ถึงพร้อมด้วยอิริยาบถ.

อุปติสสะปริพาชกได้เห็นท่านพระอัสสชิ กำลังเที่ยวบิณฑบาตในพระนครราชคฤห์ มีมรรยาท้าวไป ถอยกลับ แลเหลียว คู้แขน เหยียดแขน นำเลื่อมใส มีนัยน์ตาทอดลง ถึงพร้อมด้วยอิริยาบถ ครั้นแล้วได้มีความดำริว่า บรรดาพระอรหันต์ หรือท่านผู้ได้บรรลุพระอรหัตตมรรคในโลก ภิกษุรูปนี้คงเป็นผู้ใดผู้หนึ่งแน่ ถ้ากระไร เราพึงเข้าไปหาภิกษุรูปนี้ แล้วถามว่า ท่านบวชเฉพาะใคร ใครเป็นศาสดาของท่าน หรือท่านชอบใจธรรมของใคร? แล้วได้ดำริต่อไปว่า ยังเป็นกาลไม่สมควรจะถามภิกษุรูปนี้ เพราะท่านกำลังเข้าละแวกบ้านเที่ยวบิณฑบาต ฉะนั้น เราพึงติดตามภิกษุรูปนี้ไปข้างหลังๆ เพราะเป็นทางอันผู้มุ่งประโยชน์ทั้งหลายจะต้องสนใจ.

ครั้งนั้น ท่านพระอัสสชิเที่ยวบิณฑบาตในพระนครราชคฤห์ ถือบิณฑบาตกลับไป. จึงอุปติสสะปริพาชกเข้าไปหาท่านพระอัสสชิ ถึงแล้วได้พูดปราศรัยกับท่านพระอัสสชิ ครั้นผ่านการพูดปราศรัยพอให้เป็นที่บันเทิงเป็นที่ระลึกรู้ถึงกันไปแล้ว ได้ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนหนึ่ง. อุปติสสะปริพาชกยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว

ได้กล่าวคำนี้ กะท่านพระอัสสชิว่า : อินทรีย์ของท่านผ่องใส ผิวพรรณของท่านบริสุทธิ์ผุดผ่อง ท่านบวชเฉพาะใคร ใครเป็นศาสดาของท่าน หรือท่านชอบใจธรรมของใคร ขอรับ?

อ. มีอยู่ ท่านพระมหาสมณะศากยบุตร เสด็จออกทรงผนวชจากศากยตระกูล เราบวชเฉพาะพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นศาสดาของเรา และเราชอบใจธรรมของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น.

อุป. ก็พระศาสดาของท่านสอนอย่างไร แนะนำอย่างไร?

อ. เราเป็นคนใหม่ บวชยังไม่นาน เพิ่งมาสู่พระธรรมวินัยนี้ ไม่อาจแสดงธรรมแก่ท่าน ได้กว้างขวาง แต่จักกล่าวใจความแก่ท่านโดยย่อ.

อุป. น้อยหรือมาก นิมนต์กล่าวเถิด ท่านจงกล่าวแต่ใจความแก่ข้าพเจ้า ข้าพเจ้าต้องการใจความอย่างเดียว ท่านจักทำพญานะให้มากทำไม.

[๖๕] ลำดับนั้น ท่านพระอัสสชิได้กล่าวธรรมปริยายนี้แก่อุปติสสะปริพาชก ว่าดังนี้:-

**ธรรมเหล่าใดเกิดแต่เหตุ พระตถาคตทรงแสดงเหตุแห่งธรรมเหล่านั้น
และความดับแห่งธรรมเหล่านั้น พระมหาสมณะมีปกติทรงสั่งสอนอย่างนี้.**

[๖๖] ครั้นได้ฟังธรรมปริยายนี้ ดวงตาเห็นธรรม ปราศจากธุลี ปราศจากมลทิน ว่า**สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความ
เกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งมวลมีความดับไปเป็นธรรมดา** ได้เกิดขึ้นแก่อุปติสสะปริพาชก (อุปติสสะ
ปริพาชกบรรลุลหกรรมชั้นโสดาบัน - รัम्मโชติ) ธรรมนี้แหละถ้ามีก็เพียงนี้เท่านั้น ท่านทั้งหลายจงแทงตลอดบทอัน
หาความโศกมิได้ บทอันหาความโศกมิได้นี้ พวกเรายังไม่เห็น ล่วงเลยมาแล้วหลายหมื่นกัลป์. (1 กัลป์ =
ระยะเวลาที่โลกเกิดขึ้นมาและถูกทำลายไป 1 รอบ - รัम्मโชติ)

***** อุปติสสะปริพาชกนี้ ต่อมาได้บวชในพระพุทธศาสนา คนทั่วไปเรียกท่านว่า**พระสารีบุตร** (เพราะ
มารดาของท่านชื่อสารี) และได้เป็นอัครสาวกเบื้องขวาของพระพุทธเจ้า ได้รับการยกย่องว่าเป็นสาวกที่มีปัญญา
มากที่สุด

วิเคราะห์

เนื่องจากอุปติสสะปริพาชกนั้น เป็นผู้ที่มีปัญญามาก และได้สร้างสมบุญบารมีเพื่อการหลุดพ้น มาจนเต็ม
รอบแล้ว จิตใจจึงโน้มไปเพื่อความหลุดพ้นอย่างเต็มที่แล้ว เมื่อได้รับการสะกิดอีกเพียงนิดเดียว ก็คลายความ
ยึดมั่นถือมั่นในสิ่งทั้งปวงลงไปได้ ซึ่งธรรมที่พระอัสสชิแสดงนั้น ได้กระตุ้นให้อุปติสสะปริพาชกเห็นแจ้งในความ
จริงของสิ่งทั้งหลาย ว่าเมื่อเกิดขึ้นแล้วในไม่ช้าก็ต้องดับไปเป็นธรรมดา สิ่งต่างๆ ที่ปรากฏให้เห็นนั้น เป็นเพียง
สภาวะที่เกิดขึ้นชั่วขณะหนึ่งเท่านั้น อีกไม่นานก็จะเปลี่ยนแปลงไป เหมือนฟองสบู่ที่เกิดขึ้นชั่วขณะ แล้วก็แตกดับ
ไป จิตของอุปติสสะปริพาชกจึงคลายความยึดมั่นในสิ่งทั้งปวงลงไป กลายเป็นอริยบุคคลชั้นโสดาบัน.

ผู้รวบรวม

รัम्मโชติ

17 กรกฎาคม 2544

พระสารีบุตร

ย่อความจากพระไตรปิฎก : พระสุตตันตปิฎก เล่ม 5 มัชฌิมนิกาย

มัชฌิมนิกายสัททปิฎก ที่สมณสูตร

[๒๖๙] ... สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ถ้ำสุกกราตาเขาชิลมกุฏ เขตพระนครราชคฤห์.
ครั้งนั้น ปริพาชกชื่อทิมชนะ เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการ
ปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว ได้ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว.

ได้กราบทูลว่า : ท่านพระโคตม ความจริงข้าพเจ้ามีปกติกล่าวอย่างนี้ มีปกติเห็นอย่างนี้ว่า สิ่งทั้งปวงไม่ควรแก่เรา.

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า : อัคริเวสสนะ แม้ความเห็นของท่านว่า **สิ่งทั้งปวงไม่ควรแก่เรา**นั้น ก็ไม่ควรแก่ท่าน.

ท. ท่านพระโคตม ถ้าความเห็น (ว่าสิ่งทั้งปวงไม่ควรแก่เรา) นี้ควรแก่ข้าพเจ้า แม้ความเห็นนั้นก็พึงเป็นเช่นนั้น แม้ความเห็นนั้นก็พึงเป็นเช่นนั้น. (คือความเห็นว่าสิ่งทั้งปวงไม่ควรแก่เรา นั้น ก็ย่อมเป็นสิ่งที่ไม่ควรแก่เราด้วยเช่นกัน - ธัมมโชติ)

พ. อัคริเวสสนะ ชนในโลกผู้ที่กล่าวอย่างนี้ว่า แม้ความเห็นนั้นก็พึงเป็นเช่นนั้นทั้งนั้น แม้ความเห็นนั้นก็พึงเป็นเช่นนั้นทั้งนั้น ดังนี้ ชนเหล่านั้นละความเห็นนั้นไม่ได้ และยังยึดถือความเห็นอื่นนั้น มีมาก คือมากกว่าคนที่ละได้. อัคริเวสสนะ ชนในโลกผู้ที่กล่าวอย่างนี้ว่า แม้ความเห็นนั้นก็พึงเป็นเช่นนั้นทั้งนั้น แม้ความเห็นนั้นก็พึงเป็นเช่นนั้นทั้งนั้น ดังนี้ ชนเหล่านั้น ละความเห็นนั้นได้ และไม่ยึดถือความเห็นอื่นนั้น มีน้อยคือน้อยกว่าคนที่ยังละไม่ได้.

[๒๗๐] พ. (ต่อ) อัคริเวสสนะ สมณพราหมณ์พวกหนึ่งมักกล่าวอย่างนี้ มักเห็นอย่างนี้ว่า สิ่งทั้งปวงควรแก่เรา ดังนี้ ก็มี. สมณพราหมณ์พวกหนึ่งมักกล่าวอย่างนี้ มักเห็นอย่างนี้ สิ่งทั้งปวง ไม่ควรแก่เรา ดังนี้ ก็มี สมณพราหมณ์พวกหนึ่งมักกล่าวอย่างนี้ มักเห็นอย่างนี้ว่า บางสิ่ง ควรแก่เรา บางสิ่งไม่ควรแก่เรา ดังนี้ ก็มี

อัคริเวสสนะ บรรดาความเห็นนั้น ความเห็นของสมณพราหมณ์พวกที่มักกล่าวอย่างนี้ มักเห็นอย่างนี้ว่า **สิ่งทั้งปวงควรแก่เรา**นั้น ไกล่ช้างกิเลสอันเป็นไปกับด้วยความกำหนด ไกล่ช้างกิเลสเครื่องประกอบสัตว์ไว้ ไกล่ช้างกิเลสเป็นเหตุผลิตเพลิน ไกล่ช้างกิเลสเป็นเหตุถูกลักลั่น ไกล่ช้างกิเลสเป็นเหตุยึดมั่น.

อัคริเวสสนะ บรรดาความเห็นนั้น ความเห็นของสมณพราหมณ์พวกที่มักกล่าวอย่างนี้ มักเห็นอย่างนี้ว่า **สิ่งทั้งปวงไม่ควรแก่เรา**นั้น ไกล่ช้างธรรมไม่เป็นไปกับด้วยความกำหนด ไกล่ช้างธรรมไม่เป็นเครื่องประกอบสัตว์ไว้ ไกล่ช้างธรรมไม่เป็นเหตุผลิตเพลิน ไกล่ช้างธรรมไม่เป็นเหตุถูกลักลั่น ไกล่ช้างธรรมไม่เป็นเหตุยึดมั่น.

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ทีชนขปริพาชกได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า : ท่านพระโคตม ทรงยกย่องความเห็นของข้าพเจ้า ท่านพระโคตมทรงยกย่อง ความเห็นของข้าพเจ้า.

พ. อัคริเวสสนะ ในความเห็นนั้นๆ ความเห็นของสมณพราหมณ์พวกที่มักกล่าวอย่างนี้ มักเห็นอย่างนี้ว่า **บางสิ่งควรแก่เรา บางสิ่งไม่ควรแก่เรา**นั้น **ส่วนที่เห็นว่าควร** ไกล่ช้างกิเลส อันเป็นไปกับด้วยความกำหนด ไกล่ช้างกิเลสเครื่องประกอบสัตว์ไว้ ไกล่ช้างกิเลสเป็นเหตุผลิตเพลิน ไกล่ช้างกิเลสเป็นเหตุถูกลักลั่น ไกล่ช้างกิเลสเป็นเหตุยึดมั่น **ส่วนที่เห็นว่าไม่ควร** ไกล่ช้างธรรมไม่เป็นไปกับด้วยความกำหนด ไกล่ช้างธรรมไม่เป็นเครื่องประกอบสัตว์ไว้ ไกล่ช้างธรรมไม่เป็นเหตุผลิตเพลิน ไกล่ช้างธรรมไม่เป็นเหตุถูกลักลั่น ไกล่ช้างธรรมไม่เป็นเหตุยึดมั่น.

[๒๗๑] พ. (ต่อ) อัคคิเวสสนะ บรรดาความเห็นนั้น ในความเห็นของสมณพราหมณ์ผู้ซึ่งมักกล่าวอย่างนี้ มักเห็นอย่างนี้ว่า **สิ่งทั้งปวงควรแก่เรา**นั้น วิญญูชนย่อมเห็นตระหนักรว่า เราจะยึดมั่น ถือมั่นซึ่งทิวฐิของเราว่า สิ่งทั้งปวงควรแก่เรา ดังนี้ แล้วยืนยันโดยแข็งแรงว่า สิ่งนี้เท่านั้นจริง สิ่งอื่นเปล่า เราก็พึงถือผิดจากสมณพราหมณ์สองพวกนี้ คือ สมณพราหมณ์ผู้ซึ่งมักกล่าวอย่างนี้ มักเห็นอย่างนี้ว่า สิ่งทั้งปวงไม่ควรแก่เรา ๑ สมณพราหมณ์ผู้ซึ่งมักกล่าวอย่างนี้ มักเห็นอย่างนี้ว่า บางสิ่งควรแก่เรา บางสิ่งไม่ควรแก่เรา ๑. เมื่อความถือผิดกันมีอยู่ ดังนี้ ความทู่เถียงกันก็มี เมื่อมีความทู่เถียงกัน ความแก่งแย่งกันก็มี. เมื่อมีความแก่งแย่งกัน ความเบียดเบียนกันก็มี. วิญญูชนนั้นพิจารณาเห็นความถือผิดกัน ความทู่เถียงกัน ความแก่งแย่งกัน และความเบียดเบียนกัน ในตนดังนี้อยู่ จึงละทิวฐินั้นเสียด้วย ไม่ยึดถือทิวฐิอื่นด้วย การละการสละคืนทิวฐิเหล่านี้ ย่อมมิได้ด้วยประการฉะนี้.

พ. (ต่อ) อัคคิเวสสนะ บรรดาความเห็นนั้น ในทิวฐิของสมณพราหมณ์ผู้ซึ่งมักกล่าวอย่างนี้ มักเห็นอย่างนี้ว่า **สิ่งทั้งปวงไม่ควรแก่เรา** ดังนี้นั้น วิญญูชนย่อมเห็นตระหนักรว่า ถ้าเราจะยึดมั่น ถือมั่นซึ่งทิวฐิของเราว่า สิ่งทั้งปวงไม่ควรแก่เรา ดังนี้ แล้วยืนยันโดยแข็งแรงว่า สิ่งนี้เท่านั้นจริง สิ่งอื่นเปล่า เราก็พึงถือผิดจากสมณพราหมณ์สองพวกนี้ คือ สมณพราหมณ์ผู้ซึ่งมักกล่าวอย่างนี้ มักเห็นอย่างนี้ว่า สิ่งทั้งปวงควรแก่เรา ๑ สมณพราหมณ์ผู้ซึ่งมักกล่าวอย่างนี้ มักเห็นอย่างนี้ว่า บางสิ่งควรแก่เรา บางสิ่งไม่ควรแก่เรา ๑. เมื่อความถือผิดกันมีอยู่ ดังนี้ ความทู่เถียงกันก็มี เมื่อมีความทู่เถียงกัน ความแก่งแย่งกันก็มี เมื่อมีความแก่งแย่งกัน ความเบียดเบียนกันก็มี. วิญญูชนนั้นพิจารณาเห็นความถือผิดกัน ความทู่เถียงกัน ความแก่งแย่งกัน และความเบียดเบียนกัน ในตนดังนี้อยู่ จึงละทิวฐินั้นเสียด้วย ไม่ยึดถือทิวฐิอื่นด้วย. การละ การสละคืนทิวฐิเหล่านั้น ย่อมมิได้ด้วยประการฉะนี้.

พ. (ต่อ) อัคคิเวสสนะ บรรดาความเห็นนั้น ในทิวฐิของสมณพราหมณ์ผู้ซึ่งมักกล่าวอย่างนี้ มักเห็นอย่างนี้ว่า **บางสิ่งควรแก่เรา บางสิ่งไม่ควรแก่เรา** ดังนี้นั้น วิญญูชนย่อมเห็นตระหนักรว่า ถ้าเราจะยึดมั่นถือมั่น ซึ่งทิวฐิของเราว่า บางสิ่งควรแก่เรา บางสิ่งไม่ควรแก่เราดังนี้ แล้วยืนยันโดยแข็งแรงว่า สิ่งนี้เท่านั้นจริง สิ่งอื่นเปล่า เราก็พึงถือผิดจากสมณพราหมณ์สองพวกนี้ คือ สมณพราหมณ์ผู้ซึ่งมักกล่าวอย่างนี้ มักเห็นอย่างนี้ว่า สิ่งทั้งปวงควรแก่เรา ๑ สมณพราหมณ์ผู้ซึ่งมักกล่าวอย่างนี้ มักเห็นอย่างนี้ว่า สิ่งทั้งปวงไม่ควรแก่เรา ๑. เมื่อความถือผิดกันมีอยู่ดังนี้ ความทู่เถียงกันก็มี เมื่อมีความทู่เถียงกัน ความแก่งแย่งกันก็มี เมื่อมีความแก่งแย่งกัน ความเบียดเบียนกันก็มี. วิญญูชนนั้นพิจารณาเห็นความถือผิดกัน ความทู่เถียงกัน ความแก่งแย่งกัน และความเบียดเบียนกัน ในตนดังนี้อยู่ จึงละทิวฐินั้นเสียด้วย ไม่ยึดถือทิวฐิอื่นด้วย การละการสละคืนทิวฐิเหล่านั้น ย่อมมิได้ด้วยประการฉะนี้.

[๒๗๒] พ. (ต่อ) อัคคิเวสสนะ ก็กายนี้มีรูป เป็นที่ประชุมมหาภูตทั้งสี่ (ดิน น้ำ ไฟ ลม - ธัมมโชติ) มีมารดาบิดาเป็นแดนเกิด เจริญด้วยข้าวสุกและขนมสด ต้องอบและขัดสีกันเป็นนิจ มีความแตกกระจัดกระจาย เป็นธรรมดา ท่านควรพิจารณาโดยความเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นโรค เป็นดังหัวฝี (ต้องคอยเยียวรักษา เพื่อแก้ทุกข์ - ธัมมโชติ) เป็นดังลูกศร เป็นความลำบาก เป็นความเจ็บไข้ เป็นดังผู้อื่น (คือไม่ใช่เรา หรือของๆ

เรา - รัมมโชติ) เป็นของทชุดิโหม เป็นของว่างเปล่า เป็นของมิใช่ตน. เมื่อท่านพิจารณาเห็นกายนี้ โดยความเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นโรค เป็นดังหัวฝี เป็นดังลูกศร เป็นความลำบาก เป็นความเจ็บไข้ เป็นดังผู้อื่น เป็นของทชุดิโหม เป็นของว่างเปล่า เป็นของมิใช่ตนอยู่ ท่านย่อมละความพอใจในกาย ความเยื่อใยในกาย ความอยู่ในอำนาจของกายในกายได้. (น่าจะทรงหมายถึงการตกเป็นทาสของร่างกาย คือต้องถูกร่างกายบีบบังคับให้ต้องคอยประคบประหงม บำรุงรักษาเลี้ยงดูอย่างดี จิตใจไม่เป็นอิสระจากร่างกาย - รัมมโชติ)

[๒๗๓] พ. (ต่อ) อัคคิเวสสนะ เวทนาสามอย่างนี้ คือ สุขเวทนา ๑ ทุกขเวทนา ๑ อทุกขมสุขเวทนา (เป็นกลางๆ ไม่ทุกข์ไม่สุข - รัมมโชติ) ๑. อัคคิเวสสนะ สมัยใดได้เสวยสุขเวทนา ในสมัยนั้นไม่ได้เสวยทุกขเวทนา ไม่ได้เสวยอทุกขมสุขเวทนา ได้เสวยแต่สุขเวทนาเท่านั้น. ในสมัยใดได้เสวยทุกขเวทนา ในสมัยนั้นไม่ได้เสวยสุขเวทนา ไม่ได้เสวยอทุกขมสุขเวทนา ได้เสวยแต่ทุกขเวทนาเท่านั้น. ในสมัยใดได้เสวยอทุกขมสุขเวทนา ในสมัยนั้นไม่ได้เสวยสุขเวทนา ไม่ได้เสวยทุกขเวทนา ได้เสวยแต่อทุกขมสุขเวทนาเท่านั้น.

พ. (ต่อ) อัคคิเวสสนะ สุขเวทนาไม่เที่ยง อันปัจจัยปรุงแต่งขึ้น อาศัยปัจจัยเกิดขึ้น มีความสิ้นไป เสื่อมไป คลายไป ดับไปเป็นธรรมดา. แม้ทุกขเวทนามก็ไม่เที่ยง อันปัจจัยปรุงแต่งขึ้น อาศัยปัจจัยเกิดขึ้น มีความสิ้นไป เสื่อมไป คลายไป ดับไป เป็นธรรมดา. แม้อทุกขมสุขเวทนามก็ไม่เที่ยง อันปัจจัยปรุงแต่งขึ้น อาศัยปัจจัยเกิดขึ้น มีความสิ้นไป เสื่อมไป คลายไป ดับไปเป็นธรรมดา.

พ. (ต่อ) อัคคิเวสสนะ อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว เมื่อเห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมหน่ายทั้งในสุขเวทนา ทั้งในอทุกขมสุขเวทนา เมื่อหน่าย ย่อมคลายกำหนด เพราะคลายกำหนด ย่อมหลุดพ้น เมื่อหลุดพ้นแล้ว ก็มีญาณหยั่งรู้ว่าหลุดพ้นแล้ว รู้ชัดว่าชาติสิ้นแล้ว (ไม่ต้องเกิดอีกแล้ว - รัมมโชติ) พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำสำเร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มีได้มี. (คือสำเร็จเป็นพระอรหันต์ - รัมมโชติ)

พ. (ต่อ) อัคคิเวสสนะ ภิกษุผู้มีจิตหลุดพ้นแล้วอย่างนี้แล ย่อมไม่วิวาทแก่งแย่งกับใครๆ โวหารใดที่ชาวโลกพูดกัน ก็พูดไปตามโวหารนั้น แต่ไม่ยึดมั่นด้วยทิฐิ.

[๒๗๔] ก็โดยสมัยนั้น ท่าน**พระสารีบุตร**นั่งถวายนั่งอยู่ ณ เบื้องพระปฐมฐานที่พระผู้มีพระภาค (คือนั่งพักอยู่ข้างหลังพระพุทธเจ้า - รัมมโชติ). ได้มีความดำริว่า ได้ยินว่าพระผู้มีพระภาคตรัสการละกรรมเหล่านั้น ด้วยปัญญาอันยิ่งแก่เราทั้งหลาย ได้ยินว่าพระสุคตตรัสการละสิ้นกรรมเหล่านั้น ด้วยปัญญาอันยิ่งแก่เราทั้งหลาย เมื่อท่านพระสารีบุตรเห็นตรชนกดังนี้ จิตก็หลุดพ้นแล้ว จากอาสวะทั้งหลาย ไม่ถือมั่นด้วยอุปาทาน (บรรลุเป็นพระอรหันต์ - รัมมโชติ)

ธรรมจักขุปราศจากธุลี ปราศจากมลทิน ได้เกิดขึ้นแล้ว แก่**ทีฆนขปริพาชก**ว่า สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งหมดมีความดับไปเป็นธรรมดา. (บรรลุธรรม ซึ่งอาจจะเป็นชั้นโสดาบัน สกทาคามี หรืออนาคามีก็ได้ - รัมมโชติ)

[๒๗๕] ลำดับนั้น ทีฆนขปริพาชกมีธรรมอันเห็นแล้ว มีธรรมอันถึงแล้ว มีธรรมอันทวาทแล้ว มีธรรมอันหยั่งลงแล้ว ข้ามความสงสัยได้แล้ว ปราศจากความเคลือบแคลง ถึงความเป็นผู้แก้แล้ว ไม่ต้องเชื่อต่อผู้อื่นใน

คำสอนของพระศาสดา ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่ท่านพระโคตม ภาสิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ข้าแต่ท่านพระโคตม ภาสิตของพระองค์ แจ่มแจ้งนัก เปรียบเหมือนบุคคลหงายของทีคว่า เปิดของที่ปิด บอกทางให้แก่คนหลงทาง หรือตามประทีปในที่มืด ด้วยคิดว่า ผู้มีจักขุเห็นรูป ดังนี้ ฉนฺได ท่านพระโคตมทรงประกาศธรรม โดยอเนกปริยาย ฉนฺนํนั้นเหมือนกัน ข้าพระองค์ขอถึงพระผู้มีพระภาค พระธรรม และพระภิกษุสงฆ์ว่าเป็นสรณะ ขอท่านพระโคตมจงทรงจำข้าพระองค์ว่าเป็นอุบาสก ผู้ถึงสรณะตลอดชีวิต ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป ดังนี้แล.

จบ ที่สมณสูต

วิเคราะห์

พระพุทธเจ้าทรงโปรดที่สมณปริพาชกไปตามลำดับขั้น จากขั้นหยาบไปถึงขั้นประณีต ดังนี้คือ

- 1.) ทรงทำให้ละปฏิสัมภิทา ที่เห็นว่าสิ่งทั้งปวงไม่ควรแก่เรา และทรงแสดงให้เห็นโทษ ของการยึดถือปฏิสัมภิทาประเภทต่างๆ และวิธีพิจารณาเพื่อละปฏิสัมภิทานั้น
- 2.) ทรงแสดงให้เห็นความยึดมั่นถือมั่นในร่างกาย โดยแสดงเหตุที่ทำให้กายเกิดขึ้น เจริญขึ้น ตั้งอยู่ และดับไป โทษของร่างกาย และวิธีละความยึดมั่นในร่างกาย
- 3.) ทรงแสดงให้เห็นความยึดมั่นถือมั่นในเวทนา โดยทรงจำแนกประเภทของเวทนา การเกิดขึ้น และดับไป ของเวทนาแต่ละประเภท และวิธีละความยึดมั่นในเวทนา
- 4.) เมื่อได้รับการชี้ทาง **พระสารีบุตร**จึงเกิดปัญญารู้แจ้งแทงตลอด เข้าใจในธรรมชาติของสรรพสิ่ง ที่มี ความไม่เที่ยง เป็นทุกข์ ไม่อยู่ในอำนาจ อย่างชัดเจน จนไม่มีความเคลือบแคลงสงสัยใดๆ เหลืออยู่อีกเลย จึงละความยึดมั่นถือมั่นในสิ่งทั้งปวงลงไปได้ บรรลุเป็นพระอรหันต์อยู่ ณ ที่ตรงนั้น

ส่วนที่สมณปริพาชกนั้น ก็บรรลุธรรมขั้นของๆ ลงมา เช่นกัน.

ผู้รวบรวม

ธัมมโชติ

17 กรกฎาคม 2544

ปิงคิยมาณพ

ย่อความจากพระไตรปิฎก : พระสุตตันตปิฎก เล่ม 17 ขุททกนิกาย อุทาน

ปรายนวรรคที่ 5 ปิงคิยปัญหาที่ ๑๖

[๔๔๐] ปิงคิยมาณพทูลถามปัญหาว่า ข้าพระองค์เป็นคนแก่แล้ว มีกำลังน้อย ผิวพรรณเศร้าหมอง นัยน์ตาทั้งสองของข้าพระองค์ไม่มองใส (เห็นไม่แจ่มแจ้ง) หูสำหรับฟังก็ไม่สะดวก ขอข้าพระองค์อย่างใดเป็นคนหลง จิบหายเสียในระหว่างเลย ขอพระองค์จงตรัสบอกธรรมที่ ข้าพระองค์ควรรู้ ซึ่งเป็นเครื่องละชาติและชราในอัตภาพนี้ เสียเถิด ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสพยากรณ์ว่า ดูกรปิงคิยะ ชนทั้งหลายได้เห็นเหล่าสัตว์ผู้เดือดร้อนอยู่ เพราะรูปทั้งหลายแล้ว ยังเป็นผู้ประมาทที่ย่อยยับอยู่เพราะรูปทั้งหลาย ดูกรปิงคิยะเพราะเหตุนี้ ท่านจึงเป็นคนไม่ประมาทละรูปเสีย เพื่อความไม่เกิดอีก ฯ

ปี. ทิศใหญ่สี่ ทิศน้อยสี่ ทิศเบื้องบน ทิศเบื้องต่ำ รวมเป็น สิบทิศ สิ่งใดๆ ในโลกที่พระองค์ไม่ได้เห็น ไม่ได้ฟัง ไม่ได้ทราบ หรือไม่ได้รู้แจ้ง มิได้มี ขอพระองค์จงตรัส บอกธรรมที่ข้าพระองค์ควรรู้ เป็นเครื่องละชาติและชราใน อัตภาพนี้เถิด ฯ

พ. ดูกรปิงคิยะ เมื่อท่านเห็นหมู่มนุษย์ผู้ถูกตัณหาครอบงำแล้ว เกิดความเดือดร้อน อันชราถึงรอบข้าง ดูกรปิงคิยะ เพราะ เหตุนี้ ท่านจึงเป็นคนไม่ประมาทละตัณหาเสีย เพื่อความไม่เกิดอีก ฯ

... (หลังจากนั้นปิงคิยมาณพได้บวช แล้วเดินทางกลับไปหาพราหมณ์พาวรีผู้เป็นอาจารย์ และได้สนทนากัน - ธรรมโชติ) ...

[๔๔๓] ... พราหมณ์พาวรีผู้อาจารย์ถามพระปิงคิยะว่า ท่านปิงคิยะ พระโคตมพระองค์ใด ได้ทรงแสดงธรรมอันบุคคลพึงเห็นเอง ไม่ประกอบด้วยกาล เป็นที่สิ้นตัณหา ไม่มีจัญไร หาอุปมาในที่ไหนๆ มิได้แก่ท่าน เพราะเหตุไรหนอ ท่านจึงอยู่ปราศจากพระโคตมพระองค์นั้น ผู้มีพระปัญญาเป็นเครื่องปรากฏดุจแผ่นดิน มีพระปัญญากว้างขวาง สิ้นกาลแม้ครู่หนึ่งเล่า ฯ

พระปิงคิยะตอบพราหมณ์พาวรีผู้อาจารย์ว่า ท่านพราหมณ์ พระโคตมพระองค์ใด ได้ทรงแสดงธรรมอันบุคคลพึงเห็นเอง ไม่ประกอบด้วยกาล เป็นที่สิ้นตัณหา ไม่มีจัญไร หาอุปมาในที่ไหนๆ มิได้แก่อาตมา อาตมามิได้อยู่ปราศจากพระโคตมพระองค์นั้น ผู้มีพระปัญญาเป็นเครื่องปรากฏดุจแผ่นดิน มีพระปัญญากว้างขวาง สิ้นกาล แม้ครู่หนึ่ง ท่านพราหมณ์ อาตมาไม่ประมาททั้งกลางคืน กลางวัน เห็นอยู่ซึ่งพระพุทธรูปเจ้าผู้โคตมพระองค์นั้นด้วยใจ เหมือนเห็นด้วยจักขุ ฉะนั้น อาตมานมัสการอยู่ซึ่งพระพุทธรูปเจ้าผู้โคตมพระองค์นั้นตลอดราตรี อาตมามาสำคัญความ ไม่อยู่ปราศจากพระพุทธรูปเจ้าผู้โคตมพระองค์นั้น ด้วยความไม่ประมาทนั้น ศรัทธา ปิติ มานะ และสติของอาตมา ย่อมโน้มไปในคำสั่งสอนของพระพุทธรูปเจ้าผู้โคตม พระพุทธรูปเจ้าผู้โคตมผู้มีพระ

ปัญญากว้างขวาง ประทับอยู่ยังทิศาภาค ไตๆ อาตมานั้นเป็นผู้มอบน้อมไปโดยทิศาภาคนั้นๆ นั้นแล ร่างกายของอาตมาผู้แก่แล้ว มีกำลังและเรี่ยวแรงน้อยนั่นเอง ท่านพรหมณ์ อาตมาไปสู่พระพุทธเจ้าด้วยการไป **แห่งความดำริเป็นนิตย์** เพราะว่าใจของอาตมาประกอบแล้วด้วยพระพุทธเจ้านั้น อาตมานอนอยู่บนเปือกตม คือกาม ดินนอนอยู่ (เพราะตันทา) ลอยจากเกาะหนึ่งไปสู่เกาะหนึ่ง ครั้นนั้นอาตมา ได้เห็นพระสัมพุทธเจ้า ผู้ทรงข้ามโอชะได้แล้ว ไม่มีอาสวะ ฯ

(ในเวลาจบคาถานี้ พระผู้มีพระภาคทรงทราบความแก่กล้าแห่งอินทริย์ ของพระปิงคิยะและพรหมณ์พาวรีแล้ว ประทับอยู่ ณ นครสาวัตถีนั้นเอง ทรงเปล่งพระรัศมีดุจทองไปแล้ว พระปิงคิยะกำลังนั่งพรณนาพระพุทธคุณแก่ พรหมณ์พาวรีอยู่ ได้เห็นพระรัศมีแล้วคิดว่า นี่อะไร เหลียวแลไป ได้เห็นพระผู้มีพระภาคประหนึ่งประทับอยู่เบื้องหน้าตน จึงบอกแก่พรหมณ์พาวรีว่า พระพุทธเจ้าเสด็จมาแล้ว พรหมณ์พาวรีได้ลุกจากอาสนะ ประคองอัญชลียืนอยู่ แม้พระผู้มีพระภาค เมื่อจะทรงแผ่พระรัศมีแสดงพระองค์แก่พรหมณ์พาวรี ทรงทราบธรรมเป็นที่สบายของพระปิงคิยะและพรหมณ์พาวรีทั้งสองแล้ว เมื่อจะตรัสเรียกแต่พระปิงคิยะองค์เดียว จึงได้ตรัสพระคาถานี้ว่า)

ดูกรปิงคิยะ พระวักกलि พระภัทราวุธะ และพระอาฬวีโคตม เป็นผู้มีศรัทธาน้อมลงแล้ว (ได้บรรลุลหกรรมด้วยศรัทธาธุระ) จันใด แม้ท่านก็จงปล่อยศรัทธาลง จันนั้น ดูกรปิงคิยะ เมื่อท่านน้อมลงด้วยศรัทธาปรารภวิปัสสนา โดยนัยเป็นต้นว่า สังขารทั้งปวงไม่เที่ยง ก็จักถึงนิพพาน อันเป็นฝั่งโน้นแห่งวิภูฏะอันเป็นบ่วงแห่งมัจจุราช ฯ

พระปิงคิยะเมื่อจะประกาศความเลื่อมใสของตนจึงกราบทูลว่า ข้าพระองค์นี้ย่อมเลื่อมใสอย่างยิ่ง เพราะได้ฟังพระวาจาของ พระองค์ผู้เป็นมุนี พระองค์มีกิเลสจุลหลังคาอันเปิดแล้ว ตรัสรู้แล้วด้วยพระองค์เอง ไม่มีกิเลสจุลเสาเชื่อน ทรงมีปฏิภาณ ทรงทราบธรรมเป็นเหตุกล่าวว่าประเสริฐยิ่ง ทรงทราบธรรมชาติทั้งปวง ทั้งเลวและประณีต พระองค์เป็นศาสดาผู้กระทำที่สุดแห่งปัญหาทั้งหลาย แก่เหล่าชนผู้มีความสงสัยปฏิภาณอยู่ในนิพพานอันกิเลสมีรากจะเป็นต้นไม่พึงนำไปได้ เป็นธรรมไม่กำเริบ หาอุปมาในที่ไหนๆ มิได้ ข้าพระองค์จักถึงอนุปาติเสสนิพพานธาตุแน่แท้ ข้าพระองค์ไม่มีความสงสัยในนิพพานนี้เลย ขอพระองค์จงทรงจำข้าพระองค์ว่า เป็นผู้มิจิตน้อมไปแล้ว (ในนิพพาน) ด้วย ประการนี้แล ฯ (บรรลุลหกรรมเป็นพระอรหันต์แล้ว - ธรรมโชติ)

จบปารายนวรรคที่ ๕

วิเคราะห์

เนื่องจากพระปิงคิยะเป็นผู้ยิ่งด้วยศรัทธา พระพุทธเจ้าจึงทรงแนะนำให้ท่านใช้ศรัทธา นำหน้าปัญญา ในการเข้าถึงธรรม คือท่านมีปัญญาเห็นแจ้งในธรรมชาติทั้งปวง (เช่น สังขารทั้งปวงไม่เที่ยง เป็นต้น) อยู่ระดับหนึ่ง แล้วอาศัยศรัทธาน้อมใจเชื่อคำสอนอื่นๆ ของพระพุทธเจ้าทั้งหมด เพื่อทำลายความยึดมั่นถือมั่นในสิ่งทั้ง

ปวงลงไป จนกลายเป็นพระอรหันต์ ซึ่งผู้ที่บรรลุมรรคด้วยวิธีนี้ ที่กล่าวถึงไว้ในพระไตรปิฎก มีเพียงไม่กี่รูปเท่านั้น เช่น พระวัคคลี พระภัทราวุธะ และพระอาฬวีโคดม รวมถึงพระปิงคิยะรูปนี้ด้วย.

ผู้รวบรวม

ธัมมโชติ

22 กรกฎาคม 2544

พระวัคคลี (ผู้หลุดพ้นด้วยศรัทธา)

ย่อความจากพระไตรปิฎก : พระสุตตันตปิฎก เล่ม 25 ขุททกนิกาย

อปทาน ภาค 2 วัคคลีเถราปทานสูตร

[๑๒๒] ... (ท่านพระวัคคลีเถระได้เล่าประวัติของท่านเองดังนี้) ...

(เรา - คือท่านพระวัคคลีเถระ) ได้เกิดในสกุลหนึ่งในพระนครสาวัตถี มารดาของเราถูกภัยปีศาจคุกคาม มีใจหวาดกลัว จึงให้เราผู้ละอายด่อนเหมือนเนยข้น นุ่มนิ่มเหมือนใบไม้อ่อนๆ ซึ่งยังนอนหงาย ให้นอนลงแทบบาทมูลของพระผู้แสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่ กราบทูลว่า ข้าแต่พระโลกนาถ หม่อมฉันขอถวาย ทารกนี้แด่พระองค์ ข้าแต่พระโลกนาถ ขอพระองค์จงทรงเป็นที่พึ่งของข้าด้วยเถิด

ครั้งนั้น สมเด็จพระมุนีผู้เป็นที่พึ่งของหมู่สัตว์ผู้หวาดกลัว พระองค์ได้ทรงรับเราด้วยฝ่าพระหัตถ์อันอ่อนนุ่ม มีตาข่ายอันท่านกำหนดด้วยจักร (คือมีลายรูปกงจักรที่ฝ่าพระหัตถ์ - ธัมมโชติ)

จำเดิมแต่นั้นมา เราก็เป็นผู้ถูกรักษาโดยพระพุทเจ้า จึงเป็นผู้พ้นจากความป่วยไข้ทุกอย่าง อยู่โดยสุขสำราญ เราเว้นจากพระสุคติเสียเพียงครู่เดียวก็กระสัน (คืออยากเห็นพระพุทเจ้าอยู่ตลอดเวลา เพราะติดใจในรูปโฉมของพระองค์ - ธัมมโชติ) พออายุได้ ๗ ขวบ เราก็ออกบวชเป็นบรรพชิต เราเป็นผู้ไม่อิมด้วยการดูพระรูปอันประเสริฐ เกิดพระบารมีทุกอย่าง มีดวงตาสีเขียว ล้วนเคลื่อนกล่นไปด้วยวรรณฐานอันงดงาม

ครั้งนั้น พระพิชิตมารทรงทราบว่า เรายินดีในพระพุทธรูป จึงได้ตรัสสอนเราว่า อย่าเลยวัคคลี ประโยชน์อะไรในรูปที่น่าเกลียดซึ่งชนพาลชอบเล่า ก็บัณฑิตใดเห็นสัทธรรม บัณฑิตนั้นชื่อว่าเห็นเรา ผู้ไม่เห็นสัทธรรม ถึงจะเห็นเราก็นับว่าไม่เห็น กายมีโทษไม่สิ้นสุด เปรียบเสมอด้วยต้นไม้มีพิษ เป็นที่อยู่ของโรคทุกอย่าง ล้วนเป็นที่ประชุมของทุกข์ เพราะฉะนั้น ท่านจงเบื่อหน่ายในรูป พิจารณาเห็นความเกิดขึ้นและความเสื่อมไปแห่งขันธ์ทั้งหลาย จักถึงที่สุดแห่งสรรพกิเลสได้โดยง่าย

เราอันสมเด็จพระโลกนาถผู้แสวงหาประโยชน์พระองค์นั้น ทรงพราสอนอย่างนี้ ได้ขึ้นภูเขาคิชฌกูฏ เพ่งดูอยู่ที่ซอกเขา พระพิชิตมารผู้มหายินนี้ประทับยืนอยู่ที่เชิงเขา เมื่อจะทรงปลอบโยนเรา (ที่กำลังเศร้าโศกเสียใจ เพราะพระองค์ทรงขับไล่ เนื่องจากติดในพระรูปของพระองค์เพียงอย่างเดียว ไม่สนใจเจริญกรรมฐาน

>>> ว่ากันว่า ท่านเสียใจถึงขนาดจะไปกระโดดเขาตาย เพราะคิดว่าถ้าไม่ได้ดูพระรูปของพระพุทธเจ้าแล้ว จะอยู่ต่อไปเพื่อประโยชน์อะไร ฆ่าตัวตายดีกว่า - ธัมมโชติ)

ได้ตรัสเรียกว่า วักกสิ เราได้ฟังพระดำรัสนั้นเข้าก็เบิกบาน ครั้งนั้น เราวิ่งลงไปเยี่ยมเขาสูงหลายร้อยชั่วบุรุษ แต่ถึงแผ่นดินได้โดยสะดวกทีเดียวด้วยพุทธานุภาพ พระผู้มีพระภาคทรงแสดงพระธรรมเทศนา คือ **ความเกิดขึ้น และความเสื่อมไปแห่งขันธทั้งหลาย**อีก เรารู้ธรรมนั้นทั่วถึงแล้ว จึงได้บรรลุมรรค (เป็นพระอรหันต์ - ธัมมโชติ)

... เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ... พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

จบวักกสิเถราปทาน.

>>>> พระวักกสิรูปนี้ ได้รับการรับรองจากพระพุทธเจ้าว่า เป็นผู้เลิศกว่าภิกษุสาวกของพระองค์ทั้งหลาย ในด้านเป็นผู้พ้นจากกิเลสได้ด้วยศรัทธา (พระไตรปิฎก พระสุตตันตปิฎก เล่ม 12 อังคุตตรนิกาย ข้อ 147)

ผู้รวบรวม

ธัมมโชติ

22 กรกฎาคม 2544

พระวักกสิ (อีกรูปหนึ่ง)

ย่อความจากพระไตรปิฎก : พระสุตตันตปิฎก เล่ม 9 สังยุตตนิกาย

ขันธวารวรรค วักกสิสูตร

ว่าด้วยการเห็นธรรมชื่อว่าเห็นพระพุทธเจ้า

[๒๑๕] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเวฬุวัน กลันทกนิวาปสถาน ใกล้พระนครราชคฤห์. สมัยนั้นแล ท่านพระวักกสิอาพาธ มีทุกข์ เป็นไข้หนัก ได้รับทุกข์เวทนา พักอยู่ที่นิเวศน์ของนายช่างหม้อ.

ครั้งนั้น ท่านพระวักกสิ เรียกภิกษุผู้อุปัฏฐากทั้งหลายมา แล้วกล่าวว่า มาเถิดอาวุโส ท่านทั้งหลาย จงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ จงถวายบังคมพระยุคลบาทด้วยเศียรเกล้า ตามคำของเราแล้ว ทูลว่า พระเจ้าข้า วักกสิภิกษุอาพาธ เป็นไข้หนัก ได้รับทุกข์เวทนา ท่านถวายบังคมพระยุคลบาทของพระองค์ด้วยเศียรเกล้า และพวกท่านจงทูลอย่างนี้ว่า พระเจ้าข้า ได้ยินว่า ท่านขอประทานวโรกาส ขอทูลเชิญพระผู้มีพระภาค ทรงอาศัยความอนุเคราะห์ เสด็จเข้าไปหาท่านวักกสิถึงที่อยู่เถิด.

ภิกษุเหล่านั้น รับคำท่านวักกลี แล้วเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ฯลฯ ครั้นแล้ว ได้กราบทูลว่า พระเจ้าข้า วักกลีภิกษุอาพาธ เป็นไข้หนัก ... ฯลฯ ... พระผู้มีพระภาคทรงรับนิมนต์ด้วยดุชนิภาพ. (รับโดยอาการหนึ่ง ไม่คัดค้าน - ธัมมโชติ)

[๒๑๖] ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคทรงครองผ้าแล้ว ทรงถือบาตรและจีวร เสด็จเข้าไปหาท่านพระวักกลีถึงที่อยู่ ท่านพระวักกลีได้เห็นพระผู้มีพระภาคเสด็จมาแต่ไกล ครั้นเห็นแล้ว ก็ลุกขึ้นจากเตียง. ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะท่านพระวักกลีว่า อย่าเลยวักกลี เธออย่าลุกจากเตียงเลย อาสนะเหล่านี้ ที่เขาปูลาดไว้มีอยู่ เราจะนั่งที่อาสนะนั้น. พระผู้มีพระภาคประทับนั่งบนอาสนะที่เขาปูลาดไว้.

ครั้นแล้ว ได้ตรัสถามท่านพระวักกลีว่า ดูกรวักกลี เธอพอทนได้หรือ พอยังอัตภาพให้เป็นไปได้หรือ ทุกขเวทนานั้น ปราภฏว่าทุเลาลง ไม่กำเริบขึ้นหรือ.

ท่านพระวักกลีกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ทนไม่ไหว ไม่สามารถยังอัตภาพให้เป็นไปได้ ทุกขเวทนาของข้าพระองค์แรงกล้า มีแต่กำเริบขึ้น ไม่ทุเลาลงเลย ทุกขเวทนาปราภฏว่ากำเริบขึ้น ไม่ทุเลาลงเลย.

พ. ดูกรวักกลี เธอไม่มีความรำคาญ ไม่มีความเดือดร้อนอะไรบ้างหรือ?

ว. พระเจ้าข้า ที่แท้จริง ข้าพระองค์มีความรำคาญไม่น้อย มีความเดือดร้อนอยู่ไม่น้อยเลย.

พ. ดูกรวักกลี ก็ตัวเธอเอง ไม่ติเตียนตนเองได้โดยศีลบ้างหรือ?

ว. พระเจ้าข้า ตัวข้าพระองค์เอง จะติเตียนได้โดยศีลก็หาไม่. (คือมีศีลบริสุทธิ์ - ธัมมโชติ)

พ. ดูกรวักกลี ถ้าหากว่า ตัวเธอเองติเตียนตนเองโดยศีลไม่ได้ เมื่อเป็นเช่นนั้น เธอจะมีความรำคาญ และมีความเดือดร้อนอะไร?

ว. พระเจ้าข้า จำเดิมแต่กาลนานมาแล้ว ข้าพระองค์ประสงค์จะเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค แต่ว่าในร่างกายของข้าพระองค์ ไม่มีกำลังพอที่จะเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคได้.

พ. อย่าเลย วักกลี ร่างกายอันเปื่อยเน่าที่เธอเห็นนี้ จะมีประโยชน์อะไร? ดูกรวักกลี ผู้ใดแล เห็น **ธรรม** ผู้นั้นชื่อว่ายอมเห็นเรา ผู้ใดเห็นเรา ผู้นั้นชื่อว่ายอมเห็นธรรม. วักกลี เป็นความจริง บุคคลเห็นธรรม ก็ยอมเห็นเรา บุคคลเห็นเราก็มายอมเห็นธรรม. วักกลี เธอจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน รูปเที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ว. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ว. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา ควรหรือหนอ ที่จะตามเห็นสิ่งนั้นว่า นั่นของเรา นั่นเป็นเรา นั่นเป็นตัวตนของเรา?

ว. ไม่ควรเห็นอย่างนั้น พระเจ้าข้า.

พ. เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ว. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ว. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา ควรหรือหนอ ที่จะตามเห็นสิ่งนั้นว่า นั่นของเรา นั่นเป็นเรา นั่นเป็นตัวตนของเรา?

ว. ไม่ควรเห็นอย่างนั้น พระเจ้าข้า.

พ. เพราะเหตุนั้นแล ฯลฯ อริยสาวกเห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ ย่อมทราบชัดว่า ฯลฯ ก็จึ้นเพื่อความเป็นอย่างนี้มีได้มี.

ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสสอนท่านพระวัคคิ ด้วยพระโอวาทนี้แล้ว ทรงลุกจากอาสนะ เสด็จไปยังกุหาภิชาตณณ.

[๒๑๗] ครั้งนั้นแล พระวัคคิ เมื่อพระผู้มีพระภาคเสด็จหลีกไปแล้วไม่นาน ได้เรียกภิกษุอุปัฏฐากทั้งหลายมาแล้ว กล่าวว่ มาเถิด อาวุโส ท่านจงช่วยอุ้มเราขึ้นเตียง แล้วหามไปยังวิหารกาฬสิลาข้างกุหาภิชาตณณ ก็ภิกษุผู้เช่นกับเรา ไฉนเล่า จะพึงสำคัญว่าตนพึงทำกาละ (มรณภาพ - ธัมมโชติ) ในละแวกบ้านเล่า? ภิกษุอุปัฏฐากเหล่านั้นรับคำท่านวัคคิ แล้วอุ้มท่านพระวัคคิขึ้นเตียง หามไปยังวิหารกาฬสิลา ข้างกุหาภิชาตณณ.

[๒๑๘] ครั้นพอราตรีนั้นผ่านไป พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมารับสั่งว่ มาเถิด ภิกษุทั้งหลาย จงพากันเข้าไปหาวัคคิภิกษุถึงที่อยู่ ครั้นแล้วจงบอกวัคคิภิกษุอย่างนี้ว่ อาวุโสวัคคิ ท่านจงฟังพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคและคำของเทวดา ๒ องค์ อาวุโส ณ ราตรีนี้ เมื่อปฐมยามผ่านไปแล้ว เทวดา ๒ องค์ ผู้มีฉวีวรรณงดงาม ทำกุหาภิชาตณณให้สว่างทั่วไปทั้งหมด เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว เทวดาองค์หนึ่ง ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่ พระเจ้าข้า วัคคิภิกษุ คิดเพื่อความหลุดพ้น เทวดาอีกองค์หนึ่ง ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่ พระเจ้าข้า ก็วัคคิภิกษุนั้น หลุดพ้นดีแล้ว จักหลุดพ้นได้แน่แท้. อาวุโสวัคคิ แต่ว่าพระผู้มีพระภาค ตรัสกะท่านอย่างนี้ว่ อย่ากลัวเลย วัคคิ อย่ากลัวเลย วัคคิ จักมีความตายอันไม่ต่ำช้าแก่เธอ จักมีกาลกิริยาอันไม่เลวทรามแก่เธอ.

ภิกษุเหล่านั้น รับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว เข้าไปหาท่านพระวัคคิถึงที่อยู่ ครั้นแล้ว ได้กล่าวกะท่านวัคคิว่ อาวุโสวัคคิ ท่านจงฟังพระดำรัสของพระผู้มีพระภาค และคำของเทวดา ๒ องค์.

[๒๑๙] ครั้งนั้นแล ท่านพระวัคคิเรียกภิกษุอุปัฏฐากทั้งหลายมาแล้วกล่าวว่ มาเถิด อาวุโส ท่านจงช่วยกันอุ้มเราลงจากเตียง เพราะว่าภิกษุผู้เช่นกับเรานั้นบนอาสนะสูงแล้ว จะพึงสำคัญว่ ตนควรฟังคำสั่งสอนของพระผู้มีพระภาคนั้นอย่างไรเล่า?

ภิกษุเหล่านั้นรับคำของท่านพระวัคคิแล้ว ก็ช่วยกันอุ้มท่านพระวัคคิลงจากเตียง แล้วกล่าวว่ ณ ราตรีนี้ เมื่อปฐมยามล่วงไปแล้ว เทวดา ๒ องค์ ฯลฯ ได้ยืนอยู่ ณ ที่สมควรส่วนข้างหนึ่ง. ครั้นแล้ว เทวดาองค์

หนึ่งได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า พระเจ้าข้า วักกิลิกษุ คิดเพื่อความหลุดพ้น เทวดาอีกองค์หนึ่ง ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า พระเจ้าข้า ก็วักกิลิกษุนั้น หลุดพ้นแล้ว จักหลุดพ้นได้แน่แท้. อาวุโสวักกลี แต่ว่าพระผู้มีพระภาคได้ตรัสถึงท่านอย่างนี้ว่า อย่ากลัวเลย วักกลี อย่ากลัวเลย วักกลี จักมีความตายอันไม่ต่ำช้าแก่เธอ จักมีกาลกิริยาไม่เลวทรามแก่เธอ.

พระวักกลีกล่าวว่า อาวุโส ถ้าเช่นนั้น ท่านจงช่วยถวายเป็นมงคลบาทของพระผู้มีพระภาค ด้วยเศียรเกล้า ตามคำของผมนั้นว่า พระเจ้าข้า วักกิลิกษุอาพาธ เป็นไข้หนัก ได้รับทุกข์เวทนา เธอถวายเป็นมงคลบาทของพระผู้มีพระภาคด้วยเศียรเกล้า และยังได้สั่งมากราบทูลอย่างนี้ว่า พระเจ้าข้า ข้าพระองค์ไม่เคลือบแคลงว่ารูปไม่เที่ยง ไม่สงสัยว่าสิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์ ไม่สงสัยว่าสิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา ความพอใจก็ดี ความกำหนดก็ดี ความรักใคร่ก็ดี ในสิ่งนั้น มิได้มีแก่ข้าพระองค์. ข้าพระองค์ ไม่เคลือบแคลงว่า เวทนา ... สัญญา ... สังขาร ... วิญญาณไม่เที่ยง ไม่สงสัยว่าสิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์ ไม่สงสัยว่าสิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา ความพอใจก็ดี กำหนดก็ดี ความรักใคร่ก็ดี ในสิ่งนั้น มิได้มีแก่ข้าพระองค์ ดังนี้.

ภิกษุเหล่านั้น รับคำท่านพระวักกลีแล้วหลีกไป ครั้นนั้น เมื่อภิกษุเหล่านั้นหลีกไปไม่นาน ท่านพระวักกลีก็นำเอาศาตรามา.

[๒๒๐] ครั้นนั้นแล ภิกษุเหล่านั้น เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ นั่ง ณ ที่ควร ส่วนข้างหนึ่ง. ครั้นแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ วักกิลิกษุอาพาธ เป็นไข้หนัก ได้รับทุกข์เวทนา ท่านขอถวายเป็นมงคลบาทของพระผู้มีพระภาคด้วยเศียรเกล้า และยังได้สั่งมากราบทูลอย่างนี้ว่า ... ฯลฯ

[๒๒๑] ครั้นนั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมา รับสั่งว่า มาไปกันเถิด ภิกษุทั้งหลาย เรา จะพากันไปยังวิหารกาฬสิลา ข้างภูเขาสิลิสิลี ซึ่งเป็นที่ที่วักกิลิกษุบุตรนำเอาศาตรามา. ภิกษุเหล่านั้น รับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว. ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จไปยัง วิหารกาฬสิลา ข้างภูเขาสิลิสิลี พร้อมด้วยภิกษุเป็นจำนวนมาก. ได้ทอดพระเนตรเห็นท่าน พระวักกลีนอนคอบีดยูบนเตียงแต่ไกลเดียว.

ก็สมัยนั้นแล ปรากฏเป็นกลุ่มควัน กลุ่มหมอก ลอยไปทางทิศบูรพา ทิศปัจจิม ทิศอุดร ทิศทักษิณ ทิศเบื้องบน ทิศเบื้องต่ำ และอนุทิศ. ลำดับนั้นเอง พระผู้มีพระภาคก็ตรัสกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายมองเห็นกลุ่มควัน กลุ่มหมอก ลอยไปทางทิศบูรพา ฯลฯ และอนุทิศหรือไม่?

ภิกษุเหล่านั้นกราบทูลว่า เห็น พระเจ้าข้า.

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย นั้นแหละคือมารใจหยาบช้า ค้นหาวิญญาณของวักกิลิกษุบุตร ด้วยคิดว่า วิญญาณของวักกิลิกษุบุตร ตั้งอยู่ ณ ที่แห่งไหนหนอ? ดูกรภิกษุทั้งหลาย วักกิลิกษุบุตรมีวิญญาณไม่ได้ตั้งอยู่ปรินิพพานแล้ว.

จบวักกลีสสูตร.

วิเคราะห์

- 1.) "ผู้ใดแล เห็นธรรม ผู้นั้นชื่อว่ายอมเห็นเรา ผู้ใดเห็นเรา ผู้นั้นชื่อว่ายอมเห็นธรรม."

ทั้งนี้เพราะ พระพุทธเจ้าที่แท้จริงแล้วไม่ใช่เป็นที่พระวรกายของพระองค์ แต่เป็นที่พระปัญญาธิคุณที่ทรงเห็นสิ่งต่างๆ ตามสภาวะที่แท้จริง (คือความไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา) ด้วยตัวพระองค์เอง อันเป็นผลให้พ้นจากความยึดมั่นถือมั่น ในสิ่งทั้งปวง ต่างหาก

ดังนั้น ผู้ที่เกิดปัญญาเช่นนั้นขึ้นมาแล้ว ได้ดวงตาเห็นธรรม เช่นเดียวกับที่ทำให้พระองค์เป็นพระพุทธเจ้าแล้ว ได้เห็นสภาวะที่แท้จริงของพระองค์แล้ว จึงจะได้ชื่อว่าเห็นพระองค์

ส่วนผู้ที่ได้เห็นเพียงพระวรกายของพระองค์ โดยไม่เคยเกิดปัญญาเห็นธรรมเลย (ยังเป็นปุถุชน คือผู้ที่หนาด้วยกิเลสอยู่) ย่อมได้ชื่อว่าเห็นพระพุทธเจ้า เพียงอาการสมมติเท่านั้น และเขาย่อมไม่อาจคาดเดาได้อย่างชัดเจน ว่าพระพุทธเจ้าที่แท้ นั้นเป็นอย่างไร

- 2.) การฆ่าตัวตายโดยทั่วไปแล้ว เป็นสิ่งที่พระพุทธเจ้าทรงตำหนิ เพราะเป็นสิ่งที่มิไพบยมาก เนื่องจากการที่คนทั่วไปจะฆ่าตัวตายได้นั้น ในขณะนั้นจิตจะต้องอยู่ในสภาวะของโทสะ (ความโกรธ ความขัดเคืองใจ ความผิดหวัง ความเสียใจ ฯลฯ) อย่างแรงกล้า จึงจะสามารถทำลายชีวิตอันเป็นที่รักยิ่งของตนเองได้ เมื่อใกล้จะตายเมื่อจิตอยู่ในสภาวะเช่นนั้น เมื่อตายไปแล้วก็ย่อมจะต้องไปเกิดในภพภูมิที่เร่าร้อน เช่นนรกภูมิอย่างแน่นอน

ทั้งนี้เพราะ เมื่อตายแล้วจะไปเกิดในภูมิใดนั้น ขึ้นกับสภาพจิตตอนใกล้ตายที่เรียกว่า **มรณสังขาร** เป็นสำคัญ คือถ้าขณะนั้นจิตมีสภาพเป็นอย่างไร ก็จะส่งผลให้ไปเกิดใหม่ ในภูมิที่มีสภาพใกล้เคียง กับสภาพจิตนั้นมากที่สุด (ดูเรื่อง **ปฏิจาสัมุปบาท** ในหมวดธรรมทั่วไป ประกอบ)

แต่มีการฆ่าตัวตายชนิดหนึ่งที่พระพุทธเจ้าไม่ทรงตำหนิ คือการฆ่าตัวตายที่ไม่ต้องเกิดใหม่ อีก ซึ่งมีภิกษุหลายรูปได้ทำเช่นนี้ โดยที่ส่วนใหญ่จะอาศัยการพิจารณาทุกข์เวทนาที่เกิดขึ้นก่อนตาย เพื่อละความยินดีพอใจในการเกิดใหม่ รวมถึงความยินดีพอใจและความยึดมั่นถือมั่น ในรูปนามทั้งหลายลงไป เพราะเห็นความทุกข์ที่เกิดขึ้นจากรูปนามนั้น

ผู้รวบรวม

ธัมมโชติ

25 กรกฎาคม 2544

พระโสณะ

ย่อความจากพระไตรปิฎก : พระวินัยปิฎก เล่ม ๕

มหาวรรค ภาค ๒ จัมมขันธกะ

เศรษฐีบุตรโสณโกฬิวิสะเข้าเฝ้าพระเจ้าพิมพิสาร

[๑] โดยสมัยนั้น พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ ภูเขาคิชฌกูฏ เขตพระนครราชคฤห์.

..... ก็สมัยนั้น ในเมืองจัมปา มีเศรษฐีบุตรชื่อโสณโกฬิวิสะโคตร เป็นสุขุมาลชาติ ที่เฝ้าท้าวทั้งสองของ เขามีชนงอกขึ้น

เศรษฐีบุตรโสณโกฬิวิสะออกบวช

[๒] ครั้งนั้น เศรษฐีบุตรโสณโกฬิวิสะได้มีความปริวิตกดังนี้ว่า ด้วยวิธีอย่างไร เราจึงจะรู้ทั่วถึงธรรมที่ พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้ว อันบุคคลที่ยังครองเรือนอยู่ จะประพฤติพรหมจรรย์นี้ให้บริบูรณ์โดยส่วนเดียว ให้ บริสุทธิ์โดยส่วนเดียว ดุจสังข์ที่ขัดแล้ว ทำไม่ได้ง่าย ไฉนหนอ เราพึงปลงผมและหนวด ครองผ้ากาสาเยะ ออก จากเรือนบวชเป็นบรรพชิต

..... เศรษฐีบุตรโสณโกฬิวิสะได้รับบรรพชา อุปสมบทในพุทธสำนักแล้ว ก็เล่าท่านพระโสณะอุปสมบท แล้วไม่นาน ได้พำนักอยู่ ณ ป่าสีตวัน ท่านปรารภความเพียรเกินขนาด เติบจนกรมจนเท้าทั้ง ๒ แตก สถานที่เดินจงกรมเปื้อนโลหิต ดุจสถานที่ฆ่าโค ฉะนั้น.

ครั้งนั้น ท่านพระโสณะไปในที่สงัดหลับนอนอยู่ ได้มีความปริวิตกแห่งจิตเกิดขึ้นอย่างนี้ว่า บรรดาพระ สาวกของพระผู้มีพระภาค ที่ปรารภความเพียรอยู่ เราก็เป็นรูปหนึ่ง แต่ใจจิตของเราจึงยังไม่หลุดพ้นจากอา สวะทั้งหลาย เพราะไม่ถ่อมมันเล่า สมบัติในตระกูลของเราก็คงมีอยู่ เราอาจบริโภคสมบัติและบำเพ็ญกุศล ถ้า กระไร เราพึงสึกเป็นคฤหัสถ์แล้วบริโภคสมบัติ และบำเพ็ญกุศล

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบความปริวิตกแห่งจิตของท่านด้วยพระทัยแล้ว

..... คราวนั้น พระองค์พร้อมด้วยภิกษุเป็นอันมาก เสด็จเที่ยวจาริกตามเสนาสนะ ได้เสด็จเข้าไปทาง สถานที่เดินจงกรมของท่านพระโสณะ ได้ทอดพระเนตรเห็นสถานที่เดินจงกรมเปื้อนโลหิต ครั้นแล้วจึงตรัสเรียก ภิกษุทั้งหลายมารับสั่งถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย สถานที่เดินจงกรมแห่งนี้ของใครหนอ เปื้อนโลหิต เหมือน สถานที่ฆ่าโค ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ท่านพระโสณะปรารภความเพียรเกินขนาด เติบจนกรมจนเท้าทั้ง ๒ แตก สถานที่เดินจงกรมแห่งนี้ของ ท่านจึงเปื้อนโลหิต ดุจสถานที่ฆ่าโค ฉะนั้น พระพุทธเจ้าข้า.

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคได้เสด็จเข้าไปทางที่อยู่ของท่านพระโสณะ ครั้นแล้วประทับนั่งเหนือพุทธ อาสน์ที่จัดไว้ถวาย แม้ท่านพระโสณะก็ถวายบังคมพระผู้มีพระภาค แล้วนั่งเฝ้าอยู่.

ตั้งความเพียรสม่ำเสมอเทียบเสียงพิณ

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามท่านพระโสณะผู้หนึ่งเฝ้าอยู่ว่า ดูกรโสณะ เธอไปในที่สงัด หลีกเร้นอยู่ได้มีความปริวิตกแห่งจิตเกิดขึ้นอย่างนี้ว่า บรรดาพระสาวกของพระผู้มีพระภาค ที่ปรารภความเพียรอยู่ เราก็คือรูปหนึ่ง แต่ไหน จิตของเราจึงยังไม่หลุดพ้นจากอาสวะทั้งหลาย เพราะไม่ถือนั่นเล่า สมบัติในตระกูลของเราก็คงมีอยู่ เราอาจบริโภคสมบัติและบำเพ็ญกุศล ถ้ากระไร เราพึงสึกเป็นคฤหัสถ์ แล้วบริโภคสมบัติและบำเพ็ญกุศลดังนี้ มิใช่หรือ?

ท่านพระโสณะทูลรับว่า อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า

ภ. ดูกรโสณะ เธอจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน เมื่อครั้งเธอยังเป็นคฤหัสถ์ เธอฉลาดในเสียงสายพิณ มิใช่หรือ?

โส. อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า.

ภ. ดูกรโสณะ เธอจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน คราวใดสายพิณของเธอตึงเกินไป คราวนั้นพิณของเธอมีเสียงหรือใช้การได้บ้างไหม?

โส. หาเป็นเช่นนั้นไม่ พระพุทธเจ้าข้า.

ภ. ดูกรโสณะ เธอจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน คราวใดสายพิณของเธอหย่อนเกินไป คราวนั้นพิณของเธอมีเสียงหรือใช้การได้บ้างไหม?

โส. หาเป็นเช่นนั้นไม่ พระพุทธเจ้าข้า.

ภ. ดูกรโสณะ เธอจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน คราวใดสายพิณของเธอไม่ตึงนัก ไม่หย่อนนัก ตั้งอยู่ในคุณภาพสม่ำเสมอ คราวนั้น พิศของเธอมีสเสียงหรือใช้การได้บ้างไหม?

โส. เป็นอย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า.

ภ. ดูกรโสณะ เหมือนกันนั้นแล ความเพียรที่ปรารภเกินไปนัก ย่อมเป็นไปเพื่อความฟุ้งซ่าน ความเพียรที่ย่อหย่อนนัก ก็เป็นไปเพื่อเกียจคร้าน เพราะเหตุนี้แล เธอจงตั้งความเพียรแต่พอเหมาะ จงทราบข้อที่อินทรีย์ทั้งหลายเสมอกัน (อินทรีย์ 5 = ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา : เสมอกัน คือมีความสมดุลกัน ทำงานเกื้อหนุนกันอย่างพอเหมาะ - ภูมิโชติ) และจงถือนิमित्तในความสม่ำเสมอ

โส. จะปฏิบัติตามพระพุทธโอวาทอย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า

พระโสณะสำเร็จพระอรหัตผล

ครั้นกาลต่อมา ท่านพระโสณะได้ตั้งความเพียรแต่พอเหมาะ ทราบข้อที่อินทรีย์ทั้งหลายเสมอกัน และได้ถือนิमित्तในความสม่ำเสมอ ครั้นแล้วได้หลีกออกอยู่แต่ผู้เดียว ไม่ประมาท มีเพียร มีตนส่งไป ไม่นานเท่าไรนัก ได้ทำให้แจ้งซึ่งคุณพิเศษอันยอดเยี่ยม เป็นที่สุดพรหมจรรย์ ที่กุลบุตรทั้งหลายออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบต้องประสงค์ ด้วยปัญญาอันยิ่งด้วยตนเองในปัจจุบันนี้แหละ เข้าถึงอยู่แล้ว ได้รู้ชัดแล้วว่า ชาตีสิ้นแล้ว

พรหมจรรย์เราได้อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำได้ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นอีกเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี ก็แลบรรดา พระอรหันต์ทั้งหลาย ท่านพระโสณะได้เป็นพระอรหันต์รูปหนึ่งแล้ว

พรรณนาคุณของพระชีณาสพ

[๓] ครั้นนั้น ท่านพระโสณะบรรลุมรรคแล้ว ได้คิดว่า ถ้ากระไรเราพึงพยากรณ์อรรถผลในสำนักพระผู้มีพระภาค แล้วจึงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถวายบังคมนั่งเฝ้าอยู่ ครั้นแล้ว ได้กราบทูลคำนี้แด่พระผู้มีพระภาค ว่าดังนี้:-

พระพุทธเจ้าข้า ภิกษุใดเป็นพระอรหันต์มีอาสวะสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว มีกิจที่ควรทำได้ทำเสร็จแล้ว ปลงภาระลงแล้ว มีประโยชน์ของตนได้ถึงแล้วโดยลำดับ มีกิเลสเครื่องประกอบสัตว์ไว้ในภพหมดสิ้นแล้ว หลุดพ้นแล้วเพราะรู้ชอบ ภิกษุนั้นย่อมโน้มใจไปสู่เหตุ ๖ สถาน คือ

๑. โนมใจไปสู่บรรพชา
๒. โนมใจไปสู่ความเจียมสังัด
๓. โนมใจไปสู่ความไม่เบียดเบียน
๔. โนมใจไปสู่ความสิ้นอุปาทาน (อุปาทาน = ความยึดมั่นถือมั่น - รัมมโชติ)
๕. โนมใจไปสู่ความสิ้นตัณหา
๖. โนมใจไปสู่ความไม่หลงไหล

พระพุทธเจ้าข้า ก็บางทีจะมีบางท่านในพระธรรมวินัยนี้ สำคัญเห็นเช่นนั้นว่า ท่านผู้นี้อาศัยคุณแต่เพียงศรัทธาอย่างเดียวเป็นแน่ จึงโน้มใจไปสู่บรรพชา ดังนี้พระพุทธเจ้าข้า ก็ข้อนี้ไม่พึงเห็นอย่างนั้นเลย ภิกษุชีณาสพผู้อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว มีกิจที่ควรทำได้ทำเสร็จแล้ว ไม่เห็นว่าตนยังมีกิจที่จะต้องทำ หรือจะต้องกลับสะสมทำกิจที่ได้ทำแล้ว จึงโน้มใจสู่บรรพชา โดยที่ตนปราศจากราคะ เพราะสิ้นราคะ จึงโน้มใจไปสู่บรรพชา โดยที่ตนปราศจากโทสะ เพราะสิ้นโทสะ จึงโน้มใจไปสู่บรรพชา โดยที่ตนปราศจากโมหะ เพราะสิ้นโมหะ

พระพุทธเจ้าข้า ก็บางทีจะมีบางท่านในพระธรรมวินัยนี้ สำคัญเห็นเช่นนั้นว่า ท่านผู้นี้ปรารถนาลาภสักการะและความสรรเสริญเป็นแน่ จึงโน้มใจไปในความเจียมสังัด ดังนี้พระพุทธเจ้าข้า ข้อนี้ก็มิพึงเห็นอย่างนั้นเลย ภิกษุชีณาสพผู้อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว มีกิจที่ควรทำได้ทำเสร็จแล้ว ไม่เห็นว่าตนยังมีกิจที่จะต้องทำ หรือจะต้องกลับสะสมทำกิจที่ได้ทำแล้ว จึงโน้มใจไปสู่ความเจียมสังัด โดยที่ตนปราศจากราคะ เพราะสิ้นราคะ จึงโน้มใจไปสู่ความเจียมสังัด โดยที่ตนปราศจากโทสะ เพราะสิ้นโทสะ จึงโน้มใจไปสู่ความเจียมสังัด โดยที่ตนปราศจากโมหะ เพราะสิ้นโมหะ

พระพุทธเจ้าข้า ก็บางทีจะมีบางท่านในพระธรรมวินัยนี้ สำคัญเห็นเช่นนั้นว่า ท่านผู้นี้ เชื่อถือสืลัทธิพตปรามาต (ดูเรื่องสัญญาข้อ 10 ในหมวดวิปัสสนา (ปัญญา) ประกอบ - รัมมโชติ) โดยความเป็นแก่นสารเป็น

แน่ จึ่งน้อมใจไปสู่ความไม่เบียดเบียน ดังนี้ พระพุทธเจ้าข้า ข้อนี้ก็ไม่พึงเห็นอย่างนั้นเลย ภิกษุชฌาณพญ์อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว มีกิจที่ควรทำได้ทำเสร็จแล้ว ไม่เห็นว่าตนยังมีกิจที่จะต้องทำ หรือจะต้องกลับสะสมทำกิจที่ได้ทำแล้ว จึ่งน้อมใจไปสู่ความไม่เบียดเบียน โดยที่ตนปราศจากราคะ เพราะสิ้นราคะ จึ่งน้อมใจไปสู่ความไม่เบียดเบียน โดยที่ตนปราศจากโทสะ เพราะสิ้นโทสะ จึ่งน้อมใจไปสู่ความไม่เบียดเบียน โดยที่ตนปราศจากโมหะ เพราะสิ้นโมหะ

... จึ่งน้อมใจไปสู่ความสิ้นอุปาทาน โดยที่ตนปราศจากราคะ เพราะสิ้นราคะ จึ่งน้อมใจไปสู่ความสิ้นอุปาทาน โดยที่ตนปราศจากโทสะ เพราะสิ้นโทสะ จึ่งน้อมใจไปสู่ความสิ้นอุปาทาน โดยที่ตนปราศจากโมหะ เพราะสิ้นโมหะ ...

จึ่งน้อมใจไปสู่ความสิ้นตัณหา โดยที่ตนปราศจากราคะ เพราะสิ้นราคะ จึ่งน้อมใจไปสู่ความสิ้นตัณหา โดยที่ตนปราศจากโทสะ เพราะสิ้นโทสะ จึ่งน้อมใจไปสู่ความสิ้นตัณหา โดยที่ตนปราศจากโมหะ เพราะสิ้นโมหะ

...

จึ่งน้อมใจไปสู่ความไม่หลงใหล โดยที่ตนปราศจากราคะ เพราะสิ้นราคะ จึ่งน้อมใจไปสู่ความไม่หลงใหล โดยที่ตนปราศจากโทสะ เพราะสิ้นโทสะ จึ่งน้อมใจไปสู่ความไม่หลงใหล โดยที่ตนปราศจากโมหะ เพราะสิ้นโมหะ

พระพุทธเจ้าข้า แม่นาคอุปารมณที่หยาบ ซึ่งจะพึงทราบชัดด้วยจักขุ ผ่านมาสู่คลองจักขุ ของภิกษุผู้มีจิตหลุดพ้นแล้วโดยชอบอย่างนี้ ก็ไม่ครอบงำจิตของภิกษุนั้นได้เลย จิตของภิกษุนั้น อันอารมณ์ไม่ทำให้เจือติดอยู่ได้ เป็นธรรมชาติตั้งมั่นไม่หวั่นไหว และภิกษุนั้นย่อมพิจารณาเห็น ความเกิดและความดับของจิตนั้น

แม่นาคสัททามณ (เสียง - รัมมโชติ) ที่หยาบ ซึ่งจะพึงทราบชัดด้วยโสต

แม่นาคคันธามณ (กลิ่น - รัมมโชติ) ที่หยาบ ซึ่งจะพึงทราบชัดด้วยฆานะ

แม่นากรสารมณ (รส - รัมมโชติ) ที่หยาบ ซึ่งจะพึงทราบชัดด้วยชีวนา

แม่นากโณฐัพพารมณ (สัมผัสทางกาย - รัมมโชติ) ที่หยาบ ซึ่งจะพึงทราบชัดด้วยกาย

แม่นากธรรมารมณที่หยาบ ซึ่งจะพึงทราบชัดด้วยมโน ผ่านมาสู่คลองใจ ของภิกษุผู้มีจิตหลุดพ้นแล้วโดยชอบอย่างนี้ ก็ไม่ครอบงำจิตของภิกษุนั้นได้เลย จิตของภิกษุนั้นอันอารมณ์ไม่ทำให้เจือติดอยู่ได้ เป็นธรรมชาติตั้งมั่นไม่หวั่นไหว และภิกษุนั้นย่อมพิจารณาเห็นความเกิด และความดับของจิตนั้น

พระพุทธเจ้าข้า ภูเขาล้วนแล้วด้วยศิลา ไม่มีช่อง ไม่มีโพรง เป็นแท่งที่บีบอัดเดียวกัน แม่นาคลมฝนอย่างแรง พัดมาแต่ทิศตะวันออก ก็ยังภูเขานั้นให้หวั่นไหวสะเทือนสะท้านไม่ได้เลย

แม่นากลมฝนอย่างแรง พัดมาแต่ทิศตะวันตก

แม่นากลมฝนอย่างแรง พัดมาแต่ทิศเหนือ

แม่นากลมฝนอย่างแรง พัดมาแต่ทิศใต้ ก็ยังภูเขานั้นให้หวั่นไหว สะเทือนสะท้าน ไม่ได้เลย แม่นาคฝน
พระพุทธเจ้าข้า แม่นาคอุปารมณที่หยาบ ซึ่งจะพึงทราบชัดด้วยจักขุ ผ่านมาสู่คลองจักขุ ของภิกษุผู้มีจิตหลุด

พ้นแล้วโดยชอบอย่างนี้ ก็ย่อมไม่ครอบงำจิตของภิกษุนั้นได้เลย จิตของภิกษุนั้นอันอารมณ์ไม่ทำให้เจือติดอยู่ได้ เป็นธรรมชาติตั้งมั่นไม่หวั่นไหว และภิกษุนั้นย่อม พิจารณาเห็นความเกิดและความดับของจิตนั้น.

แม้หากสัททอารมณ์ที่หยาบ ซึ่งจะพึงทราบชัดด้วยโสต

แม้หากคันธอารมณ์ที่หยาบ ซึ่งจะพึงทราบด้วยฆานะ

แม้หากรสอารมณ์ที่หยาบ ซึ่งจะพึงทราบด้วยชีวหา

แม้หากโผฏฐัพพอารมณ์ที่หยาบ ซึ่งจะพึงทราบชัดด้วยกาย

แม้หากธรรมารมณ์ที่หยาบ ซึ่งจะพึงทราบชัดด้วยมโน ... ฉะนั้นเหมือนกันแล.

นิคมคาถา

[๔] ภิกษุย่อมไปสู่บรรพชา ๑ ผู้ย่อมไปสู่ความเยียบสังกัดแห่งใจ ๑ ผู้ย่อมไปสู่ความไม่เบียดเบียน ๑ ผู้ย่อมไปสู่ความสิ้นอุปาทาน ๑ ผู้ย่อมไปสู่ความสิ้นตัณหา ๑ ผู้ย่อมไปสู่ความไม่หลงไหลแห่งใจ ๑ ย่อม**มีจิตหลุดพ้นโดยชอบ เพราะเห็นความเกิด และความดับแห่งอายตนะ** (ดูเรื่องอายตนะ **12** ในหมวดธรรมทั่วไป ประกอบ - ธัมมโชติ) ภิกษุ**มีจิตหลุดพ้นแล้วโดยชอบ** มีจิตสงบนั้น ไม่ต้องกลับสะสมทำกิจที่ได้ทำแล้ว กิจที่จะต้องทำก็ไม่มี เปรียบเหมือนภูเขาล้วนแล้วด้วยศิลาเป็นแท่งทีบอันเดียวกัน ย่อมไม่สะเทือนด้วยลม ฉนใด รูป เสียง กลิ่น รส ผัสสะ และธรรมารมณ์ ทั้งที่น่าปรารถนา และไม่น่าปรารถนาทั้งสิ้น ย่อมทำท่านผู้คงที่ไว้หวั่นไหวไม่ได้ ฉะนั้น จิตของท่านตั้งมั่น หลุดพ้นแล้ว ท่านย่อมพิจารณาเห็นความเกิด และความดับของจิต นั้นด้วย.

ทรงอนุญาตรองเท้า

[๕] ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ด้วยวิธีอย่างนี้แล ภิกษุทั้งหลาย ที่พวก กุลบุตรพยากรณ์หรือหักล้างแต่เนื้อความ และไม่ยอมเข้าไปหาตน ก็แต่ว่า โมฆบุรุษบางจำพวกในธรรมวินัยนี้ พยากรณ์หรือหัก ทำที่เหมือนเป็นของสนุก ภายหลังต้องทุกข์ เดือดร้อน ดังนี้.

ต่อแต่นั้นพระองค์รับสั่งกะท่านพระโสณะว่า ดูกรโสณะ เธอเป็นสุขุมาลชาติ เราอนุญาตรองเท้าขึ้น เดียวแก่เธอ.

ท่านพระโสณะกราบทูลว่า ข้าพระพุทธเจ้าละเงินประมาณ ๘๐ เล่มเกวียน และละกองพล กอปรด้วย ช้าง ๗ เชือก ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตแล้ว จักมีผู้กล่าวแก่พระพุทธเจ้าว่า โสณโกพิวิสะละเงินประมาณ ๘๐ เล่มเกวียน และละกองพลกอปรด้วยช้าง ๗ เชือก ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตแล้ว เรายังข้องอยู่ใน เรื่องรองเท้าขึ้นเดียว ถ้าพระผู้มีพระภาคจักได้ทรงอนุญาตแก่พระภิกษุสงฆ์ แม้ข้าพระพุทธเจ้าจักใช้สอย ถ้าจัก ไม่ทรงอนุญาตแก่พระภิกษุสงฆ์ แม้ข้าพระพุทธเจ้าก็จักไม่ใช้สอย พระพุทธเจ้าข้า.

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทำธรรมีกถา ในเพราะเหตุเป็นคัมภีรานั้น ในเพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วรับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูภิกษุทั้งหลาย เภาอนุญาตรองเท่าชั้นเดียว ภิกษุไม่พึงสวมรองเท้า ๒ ชั้น ไม่พึงสวมรองเท้า ๓ ชั้น ไม่พึงสวมรองเท้าหลายชั้น รูปใดสวม ต้องอาบัติทุกกฏ.

วิเคราะห์

ความเพียร (วิริยะ) กับสมาธินั้นเป็นปฏิปักษ์กัน คือถ้าความเพียรมากเกินไปสมาธิจะไม่เกิดขึ้น เพราะความเพียรที่มากเกินไปจะทำให้เคร่งเครียด จิตจะหยาบกระด้าง และจิตจะไม่อยู่กับปัจจุบัน เพราะมัวแต่ไปจดจ่ออยู่กับผลสำเร็จซึ่งยังไม่เกิดขึ้น จิตจะพุ่งไปที่อนาคต เมื่อจิตไม่อยู่ที่ปัจจุบันสมาธิก็ไม่เกิดขึ้น จิตจึงมีแต่ความฟุ้งซ่าน วิปัสสนาปัญญาจึงเกิดได้ยากตามไปด้วย

แต่ถ้าความเพียรย่อหย่อนเกินไป ก็จะทำให้เกียจคร้าน ซึ่งก็ไม่ได้เช่นกัน

สำหรับสมาธินั้นถ้ามากเกินไป ก็อาจทำให้เพลินเพลินอยู่กับความสุขของสมาธิ จนไม่ทำวิปัสสนาต่อไป

ส่วนศรัทธานั้นถ้ามากเกินไป ปัญญาก็จะไม่เกิด เพราะน้อมใจเชื่อไปเสียทุกอย่าง จึงไม่มีอะไรที่รู้เห็นด้วยปัญญาที่แท้จริงของตนเองเลย

แต่ถ้าปัญญามากเกินไป ก็จะไม่เชื่ออะไรง่ายๆ ทำให้ต้องเสียเวลามาก เพราะต้องให้รู้ให้เห็นด้วยตนเองไปทุกอย่าง

ในการทำกรรมฐาน จึงต้องคอยปรับอินทรีย์ทั้ง 5 คือ ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา ให้สมดุลกันอยู่เสมอ ถ้าตัวใดน้อยเกินไปก็พยายามยกขึ้นมา ถ้ามากเกินไปก็พยายามข่มลงไป ตัวใดเหมาะสมดีแล้วก็พยายามประคองเอาไว้ คือ ยกจิตเมื่อควรยก ข่มจิตเมื่อควรข่ม ประคองจิตเมื่อควรประคอง กรรมฐานก็จะก้าวหน้าต่อไป

ผู้รวบรวม

ธัมมโชติ

6 สิงหาคม 2544

พระปัญจวัคคีย์

ย่อความจากพระไตรปิฎก : พระวินัยปิฎก เล่ม 4

มหาวรรค ภาค 1 อนัตตลักขณสูตร

[๒๐] ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งกะพระปัญจวัคคีย์ว่า ดูภิกษุทั้งหลาย รูปเป็นอนัตตา ดูภิกษุทั้งหลาย ถ้ารูปนี้จักได้เป็นอนัตตาแล้ว รูปนี้ไม่พึงเป็นเพื่ออาพาธ และบุคคลพึงได้ในรูปว่า รูปของเราจะเป็นอย่าง

นี้เกิด รูปของเราอย่าได้เป็นอย่างนั้นเลย. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็เพราะรูปเป็นอนัตตา ฉะนั้นรูปจึงเป็นไปเพื่ออาหาร และบุคคลย่อมไม่ได้ในรูปว่า รูปของเราจะเป็นอย่างนี้เกิด รูปของเราอย่าได้เป็นอย่างนั้นเลย.

เวทนาเป็นอนัตตา ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าเวทนานี้จักได้เป็นอิตตาแล้ว เวทนานี้ไม่พึงเป็นไปเพื่ออาหาร และบุคคลพึงได้ในเวทนาว่า เวทนาของเราจะเป็นอย่างนี้เกิด เวทนาของเราอย่าได้เป็นอย่างนั้นเลย. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็เพราะเวทนาเป็นอนัตตา ฉะนั้น เวทนาจึงเป็นไปเพื่ออาหาร และบุคคลย่อมไม่ได้ในเวทนาว่า เวทนาของเราจะเป็นอย่างนั้นเกิด เวทนาของเราอย่าได้เป็นอย่างนั้นเลย.

สัญญาเป็นอนัตตา ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าสัญญานี้จักได้เป็นอิตตาแล้ว สัญญานี้ไม่พึงเป็นไปเพื่ออาหาร และบุคคลพึงได้ในสัญญาว่า สัญญาของเราจะเป็นอย่างนี้เกิด สัญญาของเรา อย่าได้เป็นอย่างนั้นเลย. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็เพราะสัญญาเป็นอนัตตา ฉะนั้น สัญญาจึงเป็นไปเพื่ออาหาร และบุคคลย่อมไม่ได้ในสัญญาว่า สัญญาของเราจะเป็นอย่างนี้เกิด สัญญาของเราอย่าได้เป็นอย่างนั้นเลย.

สังขารทั้งหลายเป็นอนัตตา ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าสังขารเหล่านี้จักได้เป็นอิตตาแล้ว สังขารเหล่านี้ไม่พึงเป็นไปเพื่ออาหาร และบุคคลพึงได้ในสังขารทั้งหลายว่า สังขารทั้งหลายของเราจะเป็นอย่างนี้เกิด สังขารทั้งหลายของเราอย่าได้เป็นอย่างนั้นเลย. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็เพราะสังขารทั้งหลายเป็นอนัตตา ฉะนั้น สังขารทั้งหลายจึงเป็นไปเพื่ออาหาร และบุคคลย่อมไม่ได้ในสังขารทั้งหลายว่า สังขารทั้งหลายของเราจะเป็นอย่างนี้เกิด สังขารทั้งหลายของเราอย่าได้เป็นอย่างนั้นเลย.

วิญญาณเป็นอนัตตา ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าวิญญาณนี้จักได้เป็นอิตตาแล้ว วิญญาณนี้ไม่พึงเป็นไปเพื่ออาหาร และบุคคลพึงได้ในวิญญาณว่า วิญญาณของเราจะเป็นอย่างนี้เกิด วิญญาณของเราอย่าได้เป็นอย่างนั้นเลย. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็เพราะวิญญาณเป็นอนัตตา ฉะนั้น วิญญาณจึงเป็นไปเพื่ออาหาร และบุคคลย่อมไม่ได้ในวิญญาณว่า วิญญาณของเราจะเป็นอย่างนี้เกิด วิญญาณของเราอย่าได้เป็นอย่างนั้นเลย.

ตรัสถามความเห็นของพระปัญจวัคคีย์

[๒๑] พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย พวกเธอสำคัญความนั้นเป็นไฉน รูปเที่ยงหรือไม่เที่ยง?

พระปัญจวัคคีย์ทูลว่า ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า.

ภ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ป. เป็นทุกข์ พระพุทธเจ้าข้า.

ภ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา ควรหรือจะตามเห็นสิ่งนั้นว่า นั่นของเรา นั่นเป็นเรา นั่นเป็นตนของเรา?

ป. ข้อนั้นไม่ควรเลย พระพุทธเจ้าข้า.

ภ. เวทนาเที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ป. ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า.

ภ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ป. เป็นทุกข์ พระพุทธเจ้าข้า.

ภ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา ควรหรือจะตามเห็นสิ่งนั้นว่า นั่นของเรา นั่นเป็นเรา นั่นเป็นตนของเรา?

ป. ข้อนั้นไม่ควรเลย พระพุทธเจ้าข้า.

ภ. สัญญาเที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ป. ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า.

ภ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ป. เป็นทุกข์ พระพุทธเจ้าข้า.

ภ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา ควรหรือจะตามเห็นสิ่งนั้นว่า นั่นของเรา นั่นเป็นเรา นั่นเป็นตนของเรา?

ป. ข้อนั้นไม่ควรเลย พระพุทธเจ้าข้า.

ภ. สังขารทั้งหลายเที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ป. ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า.

ภ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ป. เป็นทุกข์ พระพุทธเจ้าข้า.

ภ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา ควรหรือจะตามเห็นสิ่งนั้นว่า นั่นของเรา นั่นเป็นเรา นั่นเป็นตนของเรา?

ป. ข้อนั้นไม่ควรเลย พระพุทธเจ้าข้า.

ภ. วิญญาณเที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ป. ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า.

ภ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ป. เป็นทุกข์ พระพุทธเจ้าข้า.

ภ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา ควรหรือจะตามเห็นสิ่งนั้นว่า นั่นของเรา นั่นเป็นเรา นั่นเป็นตนของเรา?

ป. ข้อนั้นไม่ควรเลย พระพุทธเจ้าข้า.

ตรัสให้พิจารณาโดยยถาภูตญาณทัสสนะ

[๒๒] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนี้แล รูปอย่างใดอย่างหนึ่ง ที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน ภายในหรือภายนอก หยาบหรือละเอียด เลวหรือประณีต ไกลหรือใกล้ ทั้งหมดก็เป็นแต่สัก

ว่ารูป เธอทั้งหลายพึงเห็นรูปนั้นด้วยปัญญาอันชอบ ตามเป็นจริงอย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา นั่นไม่เป็นเรา นั่นไม่ใช่ตนของเรา.

เวทนาอย่างใดอย่างหนึ่ง ที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน ภายในหรือภายนอก หยาบหรือละเอียด เลวหรือประณีต ไกลหรือใกล้ ทั้งหมดก็เป็นแต่สักว่าเวทนา เธอทั้งหลายพึงเห็นเวทนานั้นด้วยปัญญาอันชอบ ตามเป็นจริงอย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา นั่นไม่เป็นเรา นั่นไม่ใช่ตนของเรา.

สัญญาอย่างใดอย่างหนึ่ง ที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน ภายในหรือภายนอก หยาบหรือละเอียด เลวหรือประณีต ไกลหรือใกล้ ทั้งหมดก็เป็นแต่สักว่าสัญญา เธอทั้งหลายพึงเห็นสัญญานั้นด้วยปัญญาอันชอบ ตามเป็นจริงอย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา นั่นไม่เป็นเรา นั่นไม่ใช่ตนของเรา.

สังขารทั้งหลายอย่างใดอย่างหนึ่ง ที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน ภายในหรือภายนอก หยาบหรือละเอียด เลวหรือประณีต ไกลหรือใกล้ ทั้งหมดก็เป็นแต่สักว่าสังขาร เธอทั้งหลายพึงเห็นสังขารนั้นด้วยปัญญาอันชอบ ตามเป็นจริงอย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา นั่นไม่เป็นเรา นั่นไม่ใช่ตนของเรา.

วิญญาณอย่างใดอย่างหนึ่ง ที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน ภายในหรือภายนอก หยาบหรือละเอียด เลวหรือประณีต ไกลหรือใกล้ ทั้งหมดก็เป็นแต่สักว่าวิญญาณ เธอทั้งหลายพึงเห็นวิญญาณนั้นด้วยปัญญาอันชอบ ตามเป็นจริงอย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา นั่นไม่เป็นเรา นั่นไม่ใช่ตนของเรา.

[๒๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้ฟังแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในรูป ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในเวทนา ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในสัญญา ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในสังขารทั้งหลาย ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในวิญญาณ **เมื่อเบื่อหน่าย ย่อมสิ้นกำหนด เพราะสิ้นกำหนด จิตก็พ้น** (จากความยึดมั่นถือมั่นในสิ่งทั้งปวง - รัมมโชติ) เมื่อจิตพ้นแล้ว ก็รู้ว่พ้นแล้ว อริยสาวกนั้นทราบชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว (ชาติ = การเกิด : สิ้นแล้วคือไม่ต้องเกิดอีกแล้ว - รัมมโชติ) พรหมจรรย์ได้อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำได้ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นอีกเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี.

[๒๔] พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระสูตรนี้แล้ว พระปัญจวัคคีย์มีใจยินดี เพลิดเพลิน ภาสิตของผู้มีพระภาค. ก็แลเมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสไวยากรณ์ภาสิตนี้อยู่ จิตของพระปัญจวัคคีย์ พ้นแล้วจากอาสวะทั้งหลาย เพราะไม่ถือมั่น. (อาสวะ = กิเลสที่หมักหมม นอนเนื่อง หรือดองอยู่ในสันดาน - รัมมโชติ)

จบอนัตตลักขณสูตร

ครั้งนั้น มีพระอรหันต์เกิดขึ้นในโลก ๖ องค์. (พระพุทธเจ้า 1 + พระปัญจวัคคีย์ 5)

ผู้รวบรวม

รัมมโชติ

8 สิงหาคม 2544

ยสกุลบุตร

ย่อความจากพระไตรปิฎก : พระวินัยปิฎก เล่ม 4

มหาวรรค ภาค 1 เรื่องยสกุลบุตร

[๒๕] ก็โดยสมัยนั้นแล ในพระนครพาราณสี มีกุลบุตรชื่อยส เป็นบุตรเศรษฐี สุขุมาลชาติ ยสกุลบุตรนั้นมีปราสาท ๓ หลัง คือ หลังหนึ่งเป็นที่อยู่ในฤดูหนาว หลังหนึ่งเป็นที่อยู่ในฤดูร้อน หลังหนึ่งเป็นที่อยู่ในฤดูฝน ยสกุลบุตรนั้นรับบำเรอด้วยพวกคนตรี ไม่มีบุรุษเจือปน ในปราสาทฤดูฝนตลอด ๔ เดือน ไม่ลงมาเบี่ยงล่างปราสาท.

คำวันหนึ่ง เมื่อยสกุลบุตรอิมเอบพร้อมพร้อมบำเรออยู่ด้วยกามคุณ ๕ ได้นอนหลับก่อน ส่วนพวกบริวารชนนอนหลับภายหลัง ประทีปน้ำมันตามสว่างอยู่ตลอดคืน คืนนั้นยสกุลบุตรตื่นขึ้นก่อน ได้เห็นบริวารชนของตนกำลังนอนหลับ บางนางมีพิณตกอยู่ที่รักแร้ บางนางมีตะโพนวางอยู่ข้างคอ บางนางมีเปิงมางตกอยู่ที่อก บางนางสยายผม บางนางมีน้ำลายไหล บางนางบ่นละเมอต่างๆ ปราภฏก่ายสกุลบุตรดุจป่าช้าผีดิบ.

ครั้นแล้วความเห็นเป็นโทษได้ปราภฏก่ายสกุลบุตร จิตตั้งอยู่ในความเบื่อหน่าย จึงยสกุลบุตรแปลงอุทานว่า ท่านผู้เจริญ ที่นี้วุ่นวายหนอ ที่นี้ขัดข้องหนอ แล้วสวมรองเท้าทองเดินตรงไปยังประตูนิเวศน์ ลำดับนั้น ยสกุลบุตร เดินตรงไปทางประตูพระนคร เดินตรงไปทางป่าอิสิปตนมฤคทายวัน.

[๒๖] ครั้นปัจจุสมัยแห่งราตรี (เวลาเข้ามืด - รั่มมโชติ) พระผู้มีพระภาคตื่นบรรทมแล้ว เสด็จจงกรมอยู่ ณ ที่แจ้ง ได้ทอดพระเนตรเห็นยสกุลบุตรเดินมาแต่ไกล ครั้นแล้วเสด็จลงจากที่จงกรมประทับนั่งบนอาสนะที่ปูลาดไว้.

ขณะนั้น ยสกุลบุตรแปลงอุทานในที่ไม้ไกลพระผู้มีพระภาคว่า ท่านผู้เจริญ ที่นี้วุ่นวายหนอ ที่นี้ขัดข้องหนอ ทันทินั้น พระผู้มีพระภาคตรัสกะยสกุลบุตรว่า ดูกรยส ที่นี้ไม่วุ่นวาย ที่นี้ไม่ขัดข้อง มาเถิดยส นั่งลง เราจักแสดงธรรมแก่เธอ ที่นั้น ยสกุลบุตรรำเริงบันเทิงใจว่า ได้ยินว่า ที่นี้ไม่วุ่นวาย ที่นี้ไม่ขัดข้อง ดังนี้ แล้วถอดรองเท้าทองเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง

เมื่อยสกุลบุตรนั่งเรียบร้อยแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงอนุปพิทกถา คือทรงประกาศทานกถา สิลกถา สัคคกถา (กล่าวถึงเรื่องทาน ศีล และสวรรค์ตามลำดับ - รั่มมโชติ) โทษความต่ำทราม ความเศร้าหมองของกามทั้งหลาย และอาณิสสในความออกจากกาม.

เมื่อพระองค์ทรงทราบว่ายสกุลบุตรมีจิตสงบ มีจิตอ่อน มีจิตปลอดจากนิวรณ์ (ดูเรื่องนิวรณ์ 5 และวิธีแก้ไข ในหมวดสมถกรรมฐาน (สมาธิ) ประกอบ - รั่มมโชติ) มีจิตเบิกบาน มีจิตผ่องใสแล้ว จึงทรงประกาศพระธรรมเทศนา ที่พระพุทธรเจ้าทั้งหลาย ทรงยกขึ้นแสดงด้วยพระองค์เอง คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค. ดวงตาเห็นธรรม ปราศจากธุลี ปราศจากมลทิน ว่าสิ่งใดสิ่งหนึ่ง มีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งมวลมีความดับเป็นธรรมดา ได้เกิดแก่อยสกุลบุตร ณ ที่นั้นนั้นแล ดูคำที่สะอาดปราศจากมลทิน ควรได้รับน้ำย้อมเป็นอย่างดี ฉะนั้น. (บรรลุลกรรมขั้นต้น อาจเป็นได้ตั้งแต่โสดาบันจนถึงอนาคามีบุคคล - รั่มมโชติ)

บิดาของยสกุบุตรตามหา

[๒๗] ครั้นรุ่งเช้า มารดาของยสกุบุตรขึ้นไปยังปราสาท ไม่เห็นยสกุบุตร จึงเข้าไปหาเศรษฐีผู้คบหบดี แล้วได้ถามว่า ท่านคบหบดีเจ้าข้า พอยสกุบุตรของท่านหายไปไหน? ฝ่ายเศรษฐีผู้คบหบดีส่งทูตขี่ม้าไปตามหา ทั้ง ๔ ทิศแล้ว ส่วนตัวเองไปหาทางป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ได้พบรองเท้าทองวางอยู่ ครั้นแล้วจึงตามไปสู่นั้น พระผู้มีพระภาคได้ทอดพระเนตรเห็นเศรษฐีผู้คบหบดีมาแต่ไกล

ครั้งนั้น เศรษฐีผู้คบหบดีได้เข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาค ถวายบังคมพระผู้มีพระภาค แล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง. เมื่อเศรษฐีผู้คบหบดีนั่งเรียบร้อยแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงอนุพพิกขา คือทรงประกาศ ทานกถา สีลกถา สัคคกถา โทษความต่ำทราม ความเศร้าหมองของกามทั้งหลาย และอานิสงส์ในความออกจากกาม. เมื่อพระผู้มีพระภาคทรงทราบว่าเศรษฐีผู้คบหบดี มีจิตสงบ มีจิตอ่อน มีจิตปลอดจากนิวรณ์ มีจิตเบิกบาน มีจิตผ่องใสแล้ว จึงทรงประกาศพระธรรมเทศนา ที่พระพุทธเจ้าทั้งหลายทรงยกขึ้นแสดงด้วยพระองค์เอง คือ **ทุกข สมุทัย นิโรธ มรรค** ดวงตาเห็นธรรม ปราศจากธุลี ปราศจากมลทินว่า สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งมวลมีความดับเป็นธรรมดา ได้เกิดแก่เศรษฐีผู้คบหบดี ณ ที่นั้นนั้นแล ดุจดุจดังผ้าที่สะอาด ปราศจาก มลทิน ควรได้รับน้ำย้อม ฉะนั้น.

ครั้นเศรษฐีผู้คบหบดีได้เห็นธรรมแล้ว ได้บรรลุมรรคแล้ว ได้รู้ธรรมแจ่มแจ้งแล้ว มีธรรมอันหยั่งลงแล้ว ข้ามความสงสัยได้แล้ว ปราศจากถ้อยคำแสดงความสงสัย ถึงความเป็นผู้แก้แล้วกล้า ไม่ต้องเชื่อผู้อื่นในคำสอนของพระศาสดา ได้ทูลคำนี้แด่พระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภาสิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ภาสิตของพระองค์ไพเราะนัก พระพุทธเจ้าข้า พระองค์ทรงประกาศธรรมโดยอเนกปริยายอย่างนี้ เปรียบเหมือนบุคคล หมายของทีที่คว่ำ เปิดของทีที่ปิด บอกทางแก่คนหลงทาง หรือส่องประทีปในที่มืดด้วยตั้งใจว่า คนมีจักขุจักเห็นรูป ดังนี้ ข้าพระพุทธเจ้านี้ ขอถึงพระผู้มีพระภาค พระธรรม และพระสงฆ์ ว่าเป็นสรณะ ขอพระองค์ จงทรงจำข้าพระพุทธเจ้าว่า เป็นอุบาสกผู้มอชชีวิตถึงสรณะจำเดิมแต่วันนี้เป็นต้นไป. ก็เศรษฐีผู้คบหบดีนั้น ได้เป็นอุบาสกกล่าวอ้างพระรัตนตรัยเป็นคนแรกในโลก.

ยสกุบุตรสำเร็จพระอรหัตต์

[๒๘] คราวเมื่อพระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมแก่บิดาของยสกุบุตร จิตของยสกุบุตร ผู้พิจารณาภูมิธรรมตามที่ตนได้เห็นแล้ว ได้รู้แจ้งแล้ว ก็พ้นจากอาสวะทั้งหลายเพราะไม่ถือมั่น (บรรลุปะระอรหัต - รัम्मชิต) เศรษฐีผู้คบหบดีได้เห็นยสกุบุตรนั่งอยู่ ครั้นแล้วได้พูดกะยสกุบุตรว่า พอยส มารดาของเจ้า ไสกเศร้าคร่ำครวญถึง เจ้าจงให้ชีวิตแก่มารดาของเจ้าเถิด.

ครั้งนั้น ยสกุบุตรได้เข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคฯ ได้ตรัสแก่เศรษฐีผู้คบหบดีว่า ดูกรคบหบดี ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน? ยสกุบุตรได้เห็นธรรมด้วยญาณทัสสนะ เพียงเสขภูมิเหมือนท่าน (เสขภูมิ = อริยบุคคลขั้นที่ต่ำกว่าพระอรหัต - รัम्मชิต) เมื่อเธอพิจารณาภูมิธรรมตามที่ตนได้เห็นแล้ว ได้รู้แจ้งแล้ว จิตพ้นแล้วจากอาสวะทั้งหลายเพราะไม่ถือมั่น (คือตอนแรกบรรลุเสขภูมิ ต่อมาบรรลุปะระอรหัต - รัम्मชิต)

ดูกรคนหบดี ยสกุณบุตรควรหรือเพื่อจะกลับเป็นคฤหัสถ์ บริโภคคาม เหมือนเป็นคฤหัสถ์ครั้งก่อน? เศรษฐีผู้คหบดีกราบทูลว่า ข้าพเจ้าไม่ควรเลย พระพุทธเจ้าข้า

เศรษฐีผู้คหบดีกราบทูลว่า การที่จิตของยสกุณบุตรพ้นจากอาสวะทั้งหลายเพราะไม่ถือมั่นนั้น เป็นลาภของยสกุณบุตร ยสกุณบุตรได้ดีแล้ว พระพุทธเจ้าข้า ขอพระผู้มีพระภาคมียสกุณบุตร เป็นปัจฉาสมณะ (สมณะผู้เดินตามหลัง - รัम्मชิตี) จงทรงรับภัตตาหารของข้าพระพุทธเจ้า เพื่อเสวยในวันนี้เถิด พระพุทธเจ้าข้า. พระผู้มีพระภาคทรงรับโดยคุณิภาพ (อาการนิ่ง - รัम्मชิตี) ครั้นเศรษฐีผู้คหบดีทราบการรับนิมนต์ของพระผู้มีพระภาคแล้ว ได้ลุกจากที่นั่ง ถวายบังคมพระผู้มีพระภาค ทำประทักษิณแล้วกลับไป.

กาลเมื่อเศรษฐีผู้คหบดีกลับไปแล้วไม่นาน ยสกุณบุตรได้ทูลคำนึงต่อพระผู้มีพระภาคว่า พระพุทธเจ้าข้า ขอข้าพระองค์พึงได้บรรพชา พึงได้อุปสมบทในสำนักพระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคตรัสว่า เธอจะเป็นภิกษุมาเกิด แล้วได้ตรัสต่อไปว่า ธรรมอันเรากล่าวดีแล้ว เธอจงประพฤติพรหมจรรย์เถิด. พระวาจาฉันใด ได้เป็นอุปสมบทของท่านผู้มีอายุนั้น สมัยนั้น มีพระอรหันต์เกิดขึ้นในโลก ๗ องค์. (พระพุทธเจ้า + พระปัญจวัคคีย์ 5 + ยสกุณบุตร)

มารดาและภรรยาเก่าของพระยสได้ธรรมจักขุ

[๒๙] ขณะนั้นเป็นเวลาเช้า พระผู้มีพระภาคทรงอันตรวาสกแล้ว ถือบาตรจีวรมีทาน พระยสเป็นปัจฉาสมณะ เสด็จพระพุทธดำเนินไปสู่निเวศน์ของเศรษฐีผู้คหบดี ครั้นถึงแล้ว ประทับนั่งเหนือพุทธอาสน์ที่เขาปูลาด ถวาย ลำดับนั้น มารดาและภรรยาเก่าของท่านพระยส พากันเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาค ถวายบังคมแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง พระผู้มีพระภาคตรัส **อนุปฺพพิททา** แก่นางทั้งสอง ทรงประกาศ **ทุกขํ สมุทฺทนิโรธ มรรค** ดวงตาเห็นธรรม ปราศจากธุลี ปราศจากมลทินว่า สิ่งใดสิ่งหนึ่ง มีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งมวลมีความดับเป็นธรรมดา ได้เกิดแก่ทั้งสอง ณ ที่นั่นนั้นแล ได้ทูลคำนึงต่อพระผู้มีพระภาคว่า หม่อมฉันทั้งสองนี้ ขอถึงพระผู้มีพระภาค พระธรรม และพระภิกษุสงฆ์ว่าเป็นสรณะ ขอพระองค์จงทรงจำหม่อมฉันทั้งสองว่า เป็นอุบาสิกามุขีชีวิตถึงสรณะ จำเดิมแต่วันนี้เป็นต้นไป. ก็มารดาและภรรยาเก่าของท่านพระยส ได้เป็นอุบาสิกา กล่าวอ้างพระรัตนตรัยเป็นชุดแรกในโลก.....

สหายคฤหัสถ์ ๔ คนของพระยสออกบรรพชา

[๓๐] สหายคฤหัสถ์ ๔ คนของท่านพระยส คือ วิมล ๑ สุพาหุ ๑ ปุณณชิ ๑ ควัมปติ ๑ เป็นบุตรของสกุลเศรษฐีสืบๆ มา ในพระนครพาราณสี ได้ทราบข่าวว่ายสกุณบุตรปลงผมและหนวด นุ่งห่มผ้ากาสาเยะ ออกจากเรือน บวชเป็นบรรพชิตแล้ว. ครั้นทราบดังนั้นแล้ว ได้ดำริว่า ธรรมวินัยและบรรพชาที่ยสกุณบุตรปลงผมและหนวดนุ่งห่มผ้ากาสาเยะออกจากเรือน บวชเป็นบรรพชิตแล้วนั้น คงไม่ต่ำทรามนั่นเอง ดังนี้ จึงพากันเข้าไปหาท่านพระยส อภิวัตแล้ว ได้ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง จึงท่านพระยสพาสหายคฤหัสถ์ทั้ง ๔ นั้น เข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาค ถวายบังคมแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง

พระผู้มีพระภาคทรงแสดงอนุปฺพฬิกถาแก่พวกเขา ทรงประกาศ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค ดวงตาเห็นธรรม ปราศจากธุลี ปราศจากมลทิน ว่าสิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งมวลมีความดับเป็นธรรมดา ได้เกิดแก่พวกเขา ณ ที่นั่นนั่นแล ได้ทูลคำนี้ต่อพระผู้มีพระภาคว่า พระพุทธเจ้าข้า ขอพวกข้าพระองค์พึงได้บรรพชา พึงได้อุปสมบทในสำนักพระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคตรัสว่า พวกเธอจงเป็นภิกษุมาเถิด ดังนี้ แล้วได้ตรัสต่อไปว่า ธรรมอันเรากล่าวดีแล้ว พวกเธอจงประพฤติพรหมจรรย์ เพื่อทำที่สุดทุกข์โดยชอบเถิด. (ที่ตรัสแก่ยสกุลบุตรไม่มีท่อนสุดท้ายนี้ เพราะตอนนั้นยสกุลบุตรเป็นพระอรหันต์แล้ว - รัम्मชิตี) พระวาจาฉันนั้นแล ได้เป็นอุปสมบทของท่านผู้มีอายุเหล่านั้น.

ต่อมา พระผู้มีพระภาคทรงประทานโอวาทสั่งสอนภิกษุเหล่านั้นด้วยธรรมมีกถา. (คำอธิบายธรรม - รัम्मชิตี) เมื่อพระผู้มีพระภาคทรงประทานโอวาทสั่งสอนภิกษุเหล่านั้นด้วยธรรมมีกถา จิตของภิกษุเหล่านั้น พ้นแล้วจากอาสวะทั้งหลายเพราะไม่ถือมั่น. สมัยนั้น มีพระอรหันต์เกิดขึ้นในโลก ๑๑ องค์.

สหาคฤหัสถ์ ๕๐ คน ของพระยสออกบรรพชา

[๓๑] สหาคฤหัสถ์ของท่านพระยส เป็นชาวชนบทจำนวน ๕๐ คน เป็นบุตรของสกุลเก่าสืบทอดกันมา ได้ทราบข่าวว่ายสกุลบุตรปลงผมและหนวด นุ่งห่มผ้ากาสายะ ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตแล้ว พระผู้มีพระภาคทรงแสดงอนุปฺพฬิกถาแก่พวกเขา ทรงประกาศ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค ดวงตาเห็นธรรม ปราศจากธุลี ปราศจากมลทิน ว่าสิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งมวลมีความดับเป็นธรรมดา ได้เกิดแก่พวกเขา ณ ที่นั่นนั่นแล ได้ทูลคำนี้ต่อพระผู้มีพระภาคว่า พระพุทธเจ้าข้า ขอพวกข้าพระองค์พึงได้บรรพชา พึงได้อุปสมบทในสำนักพระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคตรัสว่า พวกเธอจงเป็นภิกษุมาเถิด ดังนี้ แล้วได้ตรัสต่อไปว่า ธรรมอันเรากล่าวดีแล้ว พวกเธอจงประพฤติพรหมจรรย์เพื่อทำที่สุดทุกข์โดยชอบเถิด. พระวาจาฉันนั้นแล ได้เป็นอุปสมบทของท่านผู้มีอายุเหล่านั้น.

ต่อมาพระผู้มีพระภาคทรงประทานโอวาทสั่งสอนภิกษุเหล่านั้น ด้วยธรรมมีกถา. เมื่อพระผู้มีพระภาคทรงประทานโอวาทสั่งสอนภิกษุเหล่านั้นด้วยธรรมมีกถา จิตของภิกษุเหล่านั้นพ้นแล้วจากอาสวะทั้งหลายเพราะไม่ถือมั่น. สมัยนั้น มีพระอรหันต์เกิดขึ้นในโลก ๒๑ องค์.

เรื่องพ้นจากบ่วง

[๓๒] ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราพ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ แม้พวกเธอก็พ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ พวกเธอจงเที่ยวจาริก เพื่อประโยชน์และความสุขแก่ชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ พวกเธออย่าได้ไปรวมทางเดียวกันสองรูป (คือให้กระจายกันออกไปให้มากที่สุด - รัम्मชิตี) จงแสดงธรรมงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้ง

อรรถทั้งปวงขณะครบบริบูรณ์ บริสุทธิ สัตว์ทั้งหลาย จำพวกที่มีธุลีคือกิเลสในจักขุน้อย มีอยู่ เพราะไม่ได้ฟังธรรมย่อมเสื่อม ผู้รู้ทั่วถึงธรรม จักมี คุณริภาทุกขทั้งหลาย แม้เราก็จักไปยังตำบลอุรุเวลาเสนานิคมเพื่อแสดงธรรม.

[๓๓] ครั้นนั้น มารผู้มีใจบาปเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ครั้นแล้วได้ทูลพระผู้มีพระภาค ด้วยคาถาว่า ท่านเป็นผู้อันบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ ผูกพันไว้แล้ว ท่านเป็นผู้อันเครื่องผูกใหญ่รัดตรึงแล้ว แน่ะสมณะ ท่านจักไม่พ้นเรา.

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า เราเป็นผู้พ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ เราเป็นผู้พ้นแล้วจากเครื่องผูกใหญ่ คุณมาร ท่านถูกเรากำจัดเสียแล้ว.

มารกราบทูลว่า บ่วงนี้เที่ยวไปได้ในอากาศ เป็นของมีในจิต สัญจรอยู่ เราจักผูกมัดท่านด้วยบ่วงนั้น แน่ะสมณะ ท่านจักไม่พ้นเรา.

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า เราปราศจากความพอใจในอารมณ์เหล่านี้ คือ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ อันเป็นที่รณมยใจ คุณมาร ท่านถูกเรากำจัดเสียแล้ว.

ครั้นนั้น มารผู้มีใจบาปรู้ว่า พระผู้มีพระภาคทรงรู้จักเรา พระสุดตทรงรู้จักเรา ดังนี้แล้ว มีทุกข์ เสียใจ หายไปในที่นั่นเอง.

วิเคราะห์

การที่จะเห็นแจ้งแทงตลอดในธรรม ซึ่งเป็นสิ่งที่ลึกซึ้ง ประณีต ละเอียดอ่อนได้นั้น จิตจะต้องมีความพร้อมในทุกด้าน คือนอกจากจะได้สะสมปัญญาบารมีมามากพอแล้ว ในขณะนั้นจิตจะต้องมีความประณีต ละเอียดอ่อน สงบ ปลอดจากนิวรณ์ มีจิตเบิกบาน ผ่องใส อย่างเพียงพออีกด้วย

เมื่อพระพุทธเจ้าทรงพิจารณาเห็นว่าจิตของผู้ฟังยังไม่พร้อม ก็ะทรงแสดงอนุพัพพิททา เพื่อปรับสภาพจิตให้พร้อมก่อน โดยเริ่มจากเรื่องง่ายๆ ใกล้ตัว คือเรื่องของทาน แล้วต่อด้วยกุศลขั้นสูงขึ้นคือเรื่องของศีล จากนั้นก็ตรัสถึงที่สุดของความสุระระดับกามคุณ คือสวรรค์ แล้วจึงทรงแสดงให้เห็นโทษของกาม เมื่อผู้ฟังเบื่อหน่ายในกามแล้ว ก็ทรงแนะนำให้ออกจากกาม โดยทรงแสดงให้เห็นคุณของการออกจากกาม คือการออกบวช เมื่อสภาพจิตของผู้ฟังพร้อมแล้ว จึงตรัสธรรมขั้นสูงเพื่อการหลุดพ้นต่อไป

ผู้รวบรวม

ธัมมโชติ

13 สิงหาคม 2544

ชฎิล 3 พี่น้อง

ย่อความจากพระไตรปิฎก : พระวินัยปิฎก เล่ม 4

มหาวรรค ภาค 1 อาทิตตปริยายสูตร

[๕๕] ครั้นพระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ตำบลอุรุเวลา ตามพระพุทธานุญาตแล้ว เสด็จจาริกไปโดยมรรคาอันจะไปสู่ตำบลคยาสีสะ พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ ๑๐๐๐ รูป ล้วนเป็นปุราณชฎิล. (ภิกษุทั้ง ๑๐๐๐ รูปนี้ เดิมเป็นนักบวชลัทธิหนึ่ง สวมชฎาทรงสูงอย่างรูปปั้นฤาษีทั่วไป บูชาไฟ เรียกกันว่าชฎิล โดยมีอาจารย์ 3 คน ซึ่งเป็นพี่น้องกัน คือ อุรุเวลกัสสป มีลูกศิษย์ประมาณ ๕๐๐ คน นทีกัสสป มีลูกศิษย์ประมาณ ๓๐๐ คน คยากัสสป มีลูกศิษย์ประมาณ ๒๐๐ คน คำว่าปุราณชฎิล คือ เมื่อก่อนเคยเป็นชฎิล - รัมมโชติ)

ได้ยินว่า พระองค์ประทับอยู่ที่ตำบลคยาสีสะ ใกล้แม่น้ำคยานันท์ พร้อมด้วยภิกษุ ๑๐๐๐ รูป. ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งกะภิกษุทั้งหลาย ว่าดังนี้:-

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สิ่งทั้งปวงเป็นของร้อน ก็อะไรเล่าชื่อว่าสิ่งทั้งปวงเป็นของร้อน?

ดูกรภิกษุทั้งหลาย จักขุเป็นของร้อน รูปทั้งหลายเป็นของร้อน วิญญาณอาศัยจักขุเป็นของร้อน สัมผัสอาศัยจักขุเป็นของร้อน ความเสวยอารมณ์ เป็นสุขเป็นทุกข์ หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ ที่เกิดขึ้นเพราะจักขุสัมผัสเป็นปัจจัย แม่นั่นก็เป็นของร้อน

ร้อนเพราะอะไร?

เรากล่าวว่าร้อน เพราะไฟคือราคะ เพราะไฟคือโทสะ เพราะไฟคือโมหะ ร้อนเพราะความเกิด เพราะความแก่ และความตาย ร้อนเพราะความโศก เพราะความรำพัน เพราะทุกข์กาย เพราะทุกข์ใจ เพราะความคับแค้น.

โสธเป็นของร้อน เสี่ยงทั้งหลายเป็นของร้อน ...

ฆานะเป็นของร้อน กลิ่นทั้งหลายเป็นของร้อน ...

ชีวหาเป็นของร้อน รสทั้งหลายเป็นของร้อน ...

กายเป็นของร้อน โผฏฐัพพะทั้งหลายเป็นของร้อน ...

มนะเป็นของร้อน ธรรม (หมายถึงอัมมารมณ หรืออัมมายนะ คือความคิด ความรู้สึกต่างๆ กรุณาดูเรื่องอายตนะ 12 และเรื่องขันธ 5 ในหมวดธรรมทั่วไป ประกอบ - รัมมโชติ) ทั้งหลายเป็นของร้อน วิญญาณอาศัยมนะเป็นของร้อน สัมผัสอาศัยมนะเป็นของร้อน ความเสวยอารมณ์เป็นสุข เป็นทุกข์หรือมิใช่ทุกข์ ที่เกิดขึ้นเพราะมนะสัมผัสเป็นปัจจัย แม่นั่นก็เป็นของร้อน

ร้อนเพราะอะไร?

เรากล่าวว่าร้อน เพราะไฟคือราคะ เพราะไฟคือโทสะ เพราะไฟคือโมหะ ร้อนเพราะความเกิด เพราะความแก่ และความตาย ร้อนเพราะความโศก เพราะความรำพัน เพราะทุกข์กาย เพราะทุกข์ใจ เพราะความคับแค้น.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้ฟังแล้วเห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในจักขุ ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในรูปทั้งหลาย ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในวิญญูณอาศัยจักขุ ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในสัมผัสอาศัยจักขุ ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในความเสวยอารมณ์ ที่เป็นสุข เป็นทุกข์ หรือมิใช่ทุกข์มิใช่สุข ที่เกิดขึ้นเพราะจักขุสัมผัสเป็นปัจจัย

ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในโสต ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในเสียงทั้งหลาย ...

ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในฆานะ ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในกลิ่นทั้งหลาย ...

ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในชีวหา ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในรสทั้งหลาย ...

ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในกาย ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในโณรูปพะทั้งหลาย ...

ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในมนะ ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในธรรมทั้งหลาย ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในวิญญูณอาศัยมนะ ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในสัมผัสอาศัยมนะ ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในความเสวยอารมณ์ ที่เป็นสุข เป็นทุกข์ หรือมิใช่ทุกข์มิใช่สุข ที่เกิดขึ้นเพราะมโนสัมผัสเป็นปัจจัย.

เมื่อเบื่อหน่าย ย่อมสิ้นกำหนด เพราะสิ้นกำหนด จิตก็พ้น (จากความยึดมั่นถือมั่นในสิ่งทั้งปวง - รัมมโชติ) เมื่อจิตพ้นแล้ว ก็รู้ว่พ้นแล้ว อริยสาวกนั้นทราบชัดว่าชาติสิ้นแล้ว (ชาติ = การเกิด : สิ้นแล้วคือไม่ต้องเกิดอีกแล้ว - รัมมโชติ) พรหมจรรย์ได้อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำได้ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นอีกเพื่อความเป็นอย่างนี้ไม่มี.

ก็แล เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสไวยากรณ์ภาษิตนี้อยู่ จิตของภิกษุ ๑๐๐๐ รูปนั้น พ้นแล้วจากอาสวะทั้งหลาย เพราะไม่ถือมั่น.(อาสวะ = กิเลสที่หมักหมม นอนเนื่อง หรือคงอยู่ในสันดาน, พ้นแล้วจากอาสวะทั้งหลาย คือบรรลุเป็นพระอรหันต์ - รัมมโชติ)

จบอาทิตตปริยายสูตร

ผู้รวบรวม

รัมมโชติ

25 สิงหาคม 2544

พระอนุรุทธะ

พระไตรปิฎก : พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย

ติกนิบาต เล่ม ๑ ภาค ๓ พุติยอนุรุทธสูตร

ว่าด้วยพระอนุรุทธะสนทนากับพระสารีบุตร

[๕๗๐] ครั้นนั้น ท่านพระอนุรุทธะเข้าไปหาท่านพระสารีบุตร ครั้นเข้าไปถึงแล้ว ก็ขึ้นชมกับท่านพระสารีบุตร กล่าวถ้อยคำที่ทำให้เกิดความชื่นบานต่อกัน เป็นที่ระลึกถึงกันแล้ว นั่งลง ณ ที่ควรส่วนหนึ่ง แล้วกล่าวกะท่านพระสารีบุตรว่า อาวุโสสารีบุตร ข้าพเจ้า (อยู่) ในที่นี้ตรวจดูสหสโลก (๑,๐๐๐ โลก) ได้ด้วยจักขุทิพย์อันบริสุทธิ์เกินจักขุมนุษย์สามัญ อนึ่ง ความเพียรข้าพเจ้าก็ทำไม่ทอดอหย สติก็ตั้งมั่น ไม่พินเพื่อน กายก็วางไม่กระสับกระส่าย จิตก็มั่นคงเป็นหนึ่งแน่วแน่ เอกก็เหตุไฉน จิตของข้าพเจ้าจึงยังไม่สิ้นอุปาทาน (ความยึดมั่นถือมั่น - รัมมโชติ) หลุดพ้นจากอาสวะ (กิเลสที่นอนเนื่องในขันธสันดาน - รัมมโชติ) ทั้งหลายเล่า. (คือยังไม่บรรลุมรรณเป็นพระอรหันต์ - รัมมโชติ)

ท่านพระสารีบุตรตอบว่า อาวุโสอนุรุทธะ ข้อที่ท่านว่า ข้าพเจ้าตรวจดูสหสโลกได้ ด้วยจักขุทิพย์อันบริสุทธิ์เกินจักขุมนุษย์สามัญ นี่เป็นเพราะมานะ (ความเยอหยิ่งถือตัว ในที่นี้เป็นอติมานะ คือถือตัวว่าเหนือกว่าคนอื่นเขา - รัมมโชติ)

ข้อที่ว่า อนึ่ง ความเพียรข้าพเจ้าก็ทำไม่ทอดอหย สติก็ตั้งมั่นไม่พินเพื่อน กายก็วางไม่กระสับกระส่าย จิตก็มั่นคงเป็นหนึ่งแน่วแน่ นี่เป็นเพราะอุทธัจจะ (ความฟุ้งซ่าน คือจิตไม่อยู่กับปัจจุบัน ไม่ใส่ใจกับสภาวะที่ปรากฏเฉพาะหน้าในขณะนั้น แต่ซัดส่ายไปถึงสิ่งที่ยังไม่เกิดขึ้นคือการบรรลุมรรณ - รัมมโชติ)

(โปรดสังเกตว่า ข้อความที่ว่า อนึ่ง ความเพียรข้าพเจ้าก็ทำ (จนถึง)จิตก็มั่นคงเป็นหนึ่งแน่วแน่ นั้นคล้ายๆ กับว่าจิตกำลังอยู่กับปัจจุบัน คือกำลังดูสภาวะของกายและจิตในขณะนั้น แต่ถ้าพิจารณาให้ดีแล้วจะเห็นได้ว่า ความคิดนั้นมีความรู้สึกที่ว่า เหตุไฉนจึงยังไม่บรรลุมรรณ แอบแฝงอยู่ด้วย นั่นคือแท้จริงแล้วจิตกำลังโน้มไปสู่เรื่องการบรรลุมรรณ ซึ่งเป็นสิ่งที่ยังไม่เกิดขึ้น ดังนั้น จิตจึงไม่อยู่ที่ปัจจุบันอย่างแท้จริง - รัมมโชติ)

ข้อที่ว่า เอกก็เหตุไฉน จิตของข้าพเจ้าจึงยังไม่สิ้นอุปาทาน หลุดพ้นจากอาสวะทั้งหลายเล่า นี่เป็นเพราะกุกกุจจะ (ความรำคาญใจ ความขัดเคืองใจอย่างอ่อนๆ ซึ่งเป็นโทษะชนิดอ่อน - รัมมโชติ)

ทางที่ดีนะ ท่านอนุรุทธะจงละกรรม ๓ ประการนี้เสีย (คือ มานะ อุทธัจจะ และกุกกุจจะ - รัมมโชติ) อย่าใส่ใจถึงกรรม ๓ ประการนี้ แล้วโน้มจิตไปเพื่ออมตธาตุ (ธาตุไม่ตาย คือ พระนิพพาน) เกิด. (คือปล่อยวาง จะได้ไม่เกิดมานะ อุทธัจจะ และกุกกุจจะขึ้นมาในใจ แล้วยินดีในพระนิพพาน คือ ความสิ้นต้นหา ความไม่ยึดมั่นถือมั่นในสิ่งทั้งปวง - รัมมโชติ)

ภายหลังท่านอนุรุทธะก็ละกรรม ๓ ประการนี้ ไม่ใส่ใจถึงกรรม ๓ ประการนี้ โน้มจิตไปเพื่ออมตธาตุ อยู่มาท่านหลีกจากหมู่อยู่คนเดียว ไม่ประมาท ทำความเพียร มีตนอันส่งไปอยู่ ไม่ช้าเลย กุลบุตรทั้งหลายออกจาก

เรือน บวชเป็นบรรพชิตโดยชอบ ต้องการเพื่อประโยชน์อันใด ท่านก็ทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์อันนั้น ซึ่งเป็นคุณที่สุดแห่งพรหมจรรย์อย่างเยี่ยมยอด ด้วยปัญญาอันยิ่งด้วยตนเอง สำเร็จอยู่ในปัจจุบันนั้น ท่านรู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำได้ทำแล้ว กิจอื่น (ที่จะต้องทำ) เพื่อความเป็นอยู่อย่างนี้ไม่มีอีก. ท่านพระอนุรุทธะได้เป็นพระอรหันต์องค์หนึ่ง ในพระอรหันต์ทั้งหลายแล้ว.

จบพุทธนิพนธ์อนุรุทธสูตร

ผู้รวบรวม

ธัมมโชติ

19 พฤษภาคม 2545

พระโมคคัลลานะ

พระไตรปิฎก : พระสุตตันตปิฎก เล่ม ๑๕ อังคุตตรนิกาย

สัตตก-อัฐก-นวกนิบาต โมคคัลลานสูตร

[๕๔] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ป่าเนสกลา มิคทายวัน ใกล้สูงสูรคิรนคร แคว้นภคคะก็สมัยนั้นแล ท่านมหาโมคคัลลานะนั่งงอก ง่วงอยู่ ณ บ้านกัลลวาลมุตตคาม แคว้นมคธ พระผู้มีพระภาคได้ทอดพระเนตรเห็นท่านพระมหาโมคคัลลานะนั่งงอกง่วงอยู่ ณ บ้านกัลลวาลมุตตคาม แคว้นมคธ ด้วยทิพยจักขุ อันบริสุทธิ ล่วงจักขุมนุษย์ ครั้นแล้วทรงหายจากเนสกลา มิคทายวัน ใกล้สูงสูรคิรนคร แคว้นภคคะ เสด็จไปปรากฏเฉพาะหน้าท่านพระมหาโมคคัลลานะ ณ บ้านกัลลวาลมุตตคาม แคว้นมคธ เปรียบเหมือนบุรุษมีกำลังเหยียดแขนที่คู้ หรือคู้แขนที่เหยียด ฉะนั้น

พระผู้มีพระภาคประทับนั่งบนอาสนะที่ปูลาดแล้ว ครั้นแล้วได้ตรัสถามท่านพระมหาโมคคัลลานะว่า ดูกร โมคคัลลานะ เธอ่ง่วงหรือ ดูกรโมคคัลลานะ เธอ่ง่วงหรือ ท่านพระมหาโมคคัลลานะกราบทูลว่า อย่างนั้นพระเจ้าข้า ฯ

ดูกรโมคคัลลานะ เพราะเหตุอันนั้นแหละ เมื่อเธอมีสัญญาอย่างไรอยู่ ความง่วงนั้นย่อมครอบงำได้ เธอพึงทำไว้ในใจซึ่งสัญญานั้นให้มาก ข้อนี้จะเป็นเหตุให้เธอละความง่วงนั้นได้

ถ้าเธอยังละไม่ได้ แต่นั้นเธอพึงตรึกตรองพิจารณาถึงธรรมตามที่ตนได้สดับแล้ว ได้เรียนมาแล้วด้วยใจ ข้อนี้จะเป็นเหตุให้เธอละความง่วงนั้นได้

ถ้ายังละไม่ได้ แต่นั้นเธอพึงสาธยายธรรมตามที่ตนได้สดับมาแล้ว ได้เรียนมาแล้วโดยพิสดาร ข้อนี้จะเป็นเหตุให้เธอละความง่วงนั้นได้

ถ้ายังละไม่ได้ แต่นั่นเธอพึ่งยอมช่องหูทั้งสองข้าง เอามือลูบตัว ข้อนี้จะเป็นเหตุให้เธอละความง่วงนั้นได้

ถ้ายังละไม่ได้ แต่นั่นเธอพึ่งลุกขึ้นยืน เอน้ำล้างตา เหลียวดูทิศทั้งหลาย แหงนดูดาวนักษัตร ฤกษ์ ข้อนี้จะเป็นเหตุให้เธอละความง่วงนั้นได้

ถ้ายังละไม่ได้ แต่นั่นเธอพึ่งทำในใจถึงอาโลกสัญญา (นึกถึงแสงสว่าง - ธรรมโชติ) ตั้งความสำคัญในกลางวัน ว่ากลางวันอย่างไร กลางคืนอย่างนั้น กลางคืนอย่างไร กลางวันอย่างนั้น มีใจเปิดเผยอยู่ขณะนี้ ไม่มีอะไรหุ้มห่อ ทำจิตอันมีแสงสว่างให้เกิด ข้อนี้จะเป็นเหตุให้เธอละความง่วงนั้นได้

ถ้ายังละไม่ได้ แต่นั่นเธอพึ่งอธิษฐานจกกรม กำหนดหมายเดินกลับไปกลับมา ล่ำรวมอินทรีย์ มีใจไม่คิดไปในภายนอก ข้อนี้จะเป็นเหตุให้เธอละความง่วงนั้นได้

ถ้ายังละไม่ได้ แต่นั่นเธอพึ่งสำเร็จสหัสยา คือ นอนตะแคงเบื่องขวา ซ้อนเท้าเหลื่อมเท้า มีสติสัมปชัญญะ ทำความหมายในอันจะลุกขึ้น พอตื่นแล้วพึ่งรีบลุกขึ้นด้วยตั้งใจว่า เราจักไม่ประกอบความสุขในการนอน ความสุขในการเอนข้าง ความสุขในการเคลิ้มหลับ ดูกรโมคคัลลานะ เธอพึงศึกษาอย่างนี้แล ฯ

ดูกรโมคคัลลานะ เพราะเหตุอันนั้นแหละ เธอพึงศึกษาอย่างนี้อีกว่า เราจักไม่ซบซึ้ง [ถือตัว] เข้าไปสู่ตระกูล (ครอบครัวต่างๆ บ้านต่างๆ - ธรรมโชติ) ดูกรโมคคัลลานะ เธอพึงศึกษาอย่างนี้แล ถ้าภิกษุซบซึ้งเข้าไปสู่ตระกูล และในตระกูลมีกรณียกิจหลายอย่าง ซึ่งจะเป็นเหตุให้มนุษย์ไม่ใส่ใจถึงภิกษุผู้มาแล้ว เพราะเหตุอันนั้น ภิกษุย่อมมีความคิดอย่างนี้ว่า เดียวนี้ใครหนอยุงให้เราแตกในสกุลนี้ เดียวนี้คฤมณุษย์พวกนี้มีอาการอดทนระอาใจในเรา เพราะไม่ได้อะไร เธอจึงเป็นผู้เก้อเขิน เมื่อเก้อเขิน ย่อมคิดฟุ้งซ่าน เมื่อคิดฟุ้งซ่าน ย่อมไม่สำรวม เมื่อไม่สำรวม จิตย่อมห่างจากสมาธิ ฯ

เพราะฉะนั้นแหละ โมคคัลลานะ เธอพึงศึกษาอย่างนี้ว่า เราจักไม่พูดถ้อยคำซึ่งจะเป็นเหตุให้ทุ้มเถียงกัน ดูกรโมคคัลลานะ เธอพึงศึกษาอย่างนี้แล เมื่อมีถ้อยคำซึ่งจะเป็นเหตุให้ทุ้มเถียงกัน ก็จำต้องหวังการพูดมาก เมื่อมีการพูดมาก ย่อมคิดฟุ้งซ่าน เมื่อคิดฟุ้งซ่าน ย่อมไม่สำรวม เมื่อไม่สำรวม จิตย่อมห่างจากสมาธิ ฯ

ดูกรโมคคัลลานะ อนึ่ง เราหาสรรเสริญความคลุกคลีด้วยประการทั้งปวงไม่ แต่มีใช้ว่าจะไม่สรรเสริญความคลุกคลีด้วยประการทั้งปวงก็หาไม่ได้ คือเราไม่สรรเสริญความคลุกคลีด้วยหมู่ชนทั้งคฤหัสถ์และบรรพชิต ก็แต่ว่าเสนาสนะ (ที่พักอาศัย - ธรรมโชติ) อันใดเงียบเสียง ไม่อื้ออึง ปราศจากการสัญญาของหมู่ชน ควรเป็นที่ประกอบกิจ ของผู้ต้องการความสงบ ควรเป็นที่หลีกเลี่ยงเร้น เราสรรเสริญความคลุกคลีด้วยเสนาสนะเห็นปานนั้น ฯ

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ท่านพระมหาโมคคัลลานะทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ โดยย่อ ด้วยข้อปฏิบัติเพียงไรหนอ ภิกษุจึงเป็นผู้หลุดพ้นแล้วเพราะสิ้นตัณหา มีความสำเร็จล่วงส่วน มีธรรมเป็นแดนเกษมจากโยคะล่วงส่วน (โยคะ = กิเลสเครื่องผูกสัตว์ไว้ในภพ, เกษมจาก

โยคะ คือ มีความสบายใจเพราะพ้นจากโยคะ - รัมมโชติ) เป็นพรหมจารีล่งส่วน มีที่สุดล่งส่วน ประเสริฐกว่า เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ฯ

พ. คูกรมคัลลลนนะ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ได้สดับว่า **ธรรมทั้งปวงไม่ควรถือมั่น** (คำว่าธรรมทั้งปวง หมายถึงทุกสิ่งทุกอย่างในจักรวาล ทั้งที่เป็นกุศล อกุศล เป็นกลางๆ ทั้งรูป นาม รวมทั้งพระนิพพาน - รัมมโชติ) ครั้นได้สดับดังนั้นแล้ว เธอย่อม**รู้ชัดธรรมทั้งปวงด้วยปัญญาอันยิ่ง** ครั้นรู้ชัดธรรมทั้งปวงด้วยปัญญาอันยิ่งแล้ว ย่อม**กำหนดรู้ธรรมทั้งปวง** ครั้นกำหนดรู้ธรรมทั้งปวงแล้ว ได้เสวยเวทนาอย่างใดอย่างหนึ่ง สุขก็ดี ทุกข์ก็ดี มิใช่สุขมิใช่ทุกข์ก็ดี ย่อม**พิจารณาเห็นความไม่เที่ยงในเวทนาเหล่านั้น** **พิจารณาเห็นความคลายกำหนด** **พิจารณาเห็นความดับ** **พิจารณาเห็นความสลесิน**

เมื่อเธอพิจารณาเห็นอย่างนั้นๆ อยู่ ย่อม**ไม่ยึดมั่นอะไรๆ ในโลก** เมื่อไม่ยึดมั่น ย่อมไม่สะดุ้ง เมื่อไม่สะดุ้ง ย่อมปรินิพพานเฉพาะตัวทีเดียว ย่อม**รู้ชัดว่าชาติสิ้นแล้ว** พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี (บรรลุลหกรรมพระอรหันต์ - รัมมโชติ)

คูกรมคัลลลนนะ โดยย่อด้วยข้อปฏิบัติเพียงเท่านั้นแล ภิกษุจึงเป็นผู้หลุดพ้นแล้วเพราะสิ้นตัณหา มีความสำเร็จล่งส่วน เป็นผู้เกษมจากโยคะล่งส่วน เป็นพรหมจารีล่งส่วน มีที่สุดล่งส่วน ประเสริฐกว่าเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ฯ

(หลังจากนั้นไม่นานนักพระโมคคัลลนนะก็บรรลุลหกรรมพระอรหันต์ - รัมมโชติ)

ผู้รวบรวม

รัมมโชติ

15 มิถุนายน 2545